

”Havet har varit mitt allt”

Beskrivning av kultur och identiteter
hos finlandssvenska skärgårdsbor på 1930–1970-talen
i tre biografier

Netta Malinen
Tammerfors universitet
Fakulteten för kommunikationsvetenskap
Studieprogrammet i nordiska språk
Pro gradu-avhandling
Maj 2017

Tampereen yliopisto
Viestintätieteiden tiedekunta
Pohjoismaisten kielten tutkinto-ohjelma

MALINEN, NETTA: ”Havet har varit mitt allt”. Beskrivning av kultur och identiteter hos finlandssvenska skärgårdsbor på 1930–1970-talen i tre biografier

Pro gradu -tutkielma, 69 sivua

Toukokuu 2017

Tutkimuksen tavoitteena on selvittää, miten 1930–1970-luvun suomenruotsalaista saaristolaiskulttuuria kuvataan kolmessa elämäkerrassa, sekä miten kulttuurin vaikutus näkyy kuvattavien ihmisten identiteeteissä. Tutkimuksessa pyritään vastaamaan laadullisen sisällönanalyysin avulla seuraaviin tutkimuskysymyksiin: 1) Mitä aiheita ja ilmiöitä kulttuurin kuvauksessa nostetaan esille? 2) Mitä samankaltaisuuksia ja eroja kulttuurin kuvauksessa on eri elämäkertojen välillä? 3) Miten saaristolaisten identiteettejä kuvataan ja kuinka kulttuurin vaikutus näkyy identiteeteissä?

Tutkimuksen materiaalina ovat seuraavat elämäkerrat: *Thorvald Strömberg – skärgårdens son* (Sture Lindholm 2011), *Världen enligt Gerda* (Keth Strömdahl 2016) sekä *Fiskarens dotter* (Vivi-Ann Barck 2011). Olen valinnut kyseiset teokset, koska niissä tuodaan kirjoittajien mukaan esille saaristolaiskulttuuria, ja toisaalta teokset sijoittuvat samoihin vuosikymmeniin, mikä mahdollistaa mielekkään vertailun. Olen rajannut tutkimuksen materiaaliksi elämäkertojen tekstiosuuden. Tutkimuksen teoreettinen viitekehys perustuu toisaalta kulttuurin ja identiteetin käsitteisiin sekä toisaalta aiempiin tutkimuksiin suomenruotsalaiseen kulttuuriin ja identiteettiin liittyen.

Tutkimustulosten perusteella voidaan todeta, että 1930–1970-luvun saaristolaiskulttuurin kulmakivinä ovat vahva yhteisöllisyys, työn arvostus sekä meren läheisyys. Elämäkertojen perusteella talvi- ja jatkosodan tapahtumilla on merkittävä yhteys kulttuurin muotoutumiseen. Toisaalta myös karujen, merellisten elinolosuhteiden vaikutusta saaristolaisten elämään tuodaan esille. Ruotsinkieliseen vähemmistöön kuulumisen nähdään osassa teoksista oleellisena osana saaristolaisidentiteettiä. Muita identiteettien kuvauksessa esiin nousevia aiheita ovat mm. kalastajayhteisöön kuuluminen, meren kokeminen osaksi omaa identiteettiä sekä yhteisöllisyyden vastapainona vapaudenkaipuu ja yksilöllisyyden korostaminen. Kulttuurin ja identiteettien kuvaus eri elämäkertoissa on käsiteltävien aiheiden puolesta melko samankaltaista, mutta näkökulmissa ja suhtautumisessa kulttuuriin on eroavaisuuksia eri teosten välillä.

AVAINSANAT: skärgårdskultur, identitet, biografi, finlandssvenskhet

Innehållet

1 Inledning.....	1
1.1 Syfte.....	3
1.2 Tidigare forskning.....	4
2 Teoretiska utgångspunkter.....	7
2.1 Kultur och identitet.....	7
2.2 Finlandssvenskhet och skärgårdsliv.....	11
2.3 Att forska i biografier.....	16
3 Material och metod.....	18
3.1 Material.....	18
3.2 Kort om orterna i biografierna.....	20
3.3 Metod.....	21
4 Skärgårdskulturen i biografierna.....	24
4.1 Krigsbeskrivning och krigens inverkan på kulturen.....	25
4.2 Näringslivet och vardagen.....	29
4.3 Naturens och speciellt havets inverkan på kulturen	32
4.4 Sammanhållning och symbios mellan skärgårdsborna.....	36
4.5 Modersmålets betydelse för kulturen.....	40
4.6 Jämförelse mellan kulturbeskrivningarna.....	44
5 Identiteterna av skärgårdsborna.....	46
5.1 Thorvald – ”skärgårdens son”.....	47
5.1.1 Skärgården och Ekenäs.....	47
5.1.2 Fiskarfamiljen.....	49
5.1.3 Paddlingen och idrotten.....	49
5.1.4 Nationaliteten.....	50
5.1.5 Individualismen.....	51
5.2 Gerda – ”en central gestalt på Pellinge”.....	51
5.2.1 Hemregionen och gemenskapen i Pellinge.....	52
5.2.2 Det svenska språket.....	52
5.2.3 Den positiva livsattityden och den egna butiken.....	53
5.3 Vivi-Ann – ”fiskarens dotter”.....	54

5.3.1 Fiskargemenskapen och pappa–dotter-förhållandet.....	55
5.3.2 Havet.....	56
5.3.3 Distansering.....	57
6 Sammanfattning och diskussion.....	59
Litteratur.....	64

1 Inledning

Kulturen är hela tiden närvarande i ens liv och den påverkar ens identitet och de val som man gör. Dels är man medveten om ens egen kultur och kan t.o.m. förändra den, men dels är kulturen en så oskiljbar del av en att man inte ens fäster uppmärksamhet vid den: som barn lär man sig kulturen i växelverkan med andra individer (Lustig & Koester 2003:27). När man träffar människor från olika kulturer märker man skillnader i kulturerna. Om man inte har ett gemensamt språk, historia eller samhällliga institutioner är det svårare att förstå politiska och kulturella gränser, än om man kommunicerar med människor från samma kultur. (Hansen 2003:319.) Att förstå kulturella fenomen och andra kulturer, m.a.o. att ha *interkulturell kompetens*, är därmed viktigt i dagens mångkulturella samhälle (Lustig & Koester 2003:4).

Den här undersökningen handlar om den finlandssvenska skärgårdskulturen på 1930–1970-talen och baserar sig på tre biografier som berättar om tre olika personer som har vuxit upp i skärgården. Orsaken till att jag har valt just dessa årtionden till undersökningen är att i biografierna koncentreras på denna tidsperiod. En av biografierna är självbiografisk och de två andra baserar sig på intervjuer som författarna har gjort med böckernas huvudpersoner. Med sina livshistorier berättar huvudpersonerna mycket om skärgårdskulturen i Hangö, Ekenäs och Pellinge samt kulturens förändring på 1900-talet.

Att undersöka *kultur*, ett inlärt system om tolkningar av värderingar och normer som påverkar beteendet av en relativt stor grupp av människor, är viktigt inte bara för att man lär sig att känna och uppskatta ens egen kulturarv utan också för att man lär sig att kommunicera med människor från andra kulturer, vilket är nödvändigt i dagens globala värld. (Lustig & Koester 2003:21,27.) Genom undersökning av kulturella fenomen utvidgar man förståelsen om människors rötter och deras sätt att verka. Det finns även ett nära samband mellan kultur och *identitet*, kort definierat individens bild om sig själv (Lustig & Koester 2003:140) – den ena påverkar den andra och tvärtom. Att forska i detta samband hjälper en att förstå hur identiteten skapas och förändras genom livet,

samt vad kulturens betydelse för individen och hela gemenskapen är. (Lustig & Koester 2003:143.) Med denna undersökning vill jag få en helhetsbild om den skärgårdskultur som vi inte längre har i Finland, ”som idag är ett minne blott” (Lindholm 2011:11). Jag vill fördjupa mig i hur den här kulturen utformades, hurdan den var och hur den påverkade människor. Även om den finlandssvenska skärgårdskulturen är en del av den finska, nordiska och europeiska kulturarven är den helt unik: en sådan kultur finns ingen annanstans. Ur nordistikens perspektiv är finlandssvenskar en intressant grupp eftersom deras kultur inte är helt likadan som i övriga Finland, men kulturen är inte heller samma som i Sverige. Det finns ändå kulturella skillnader inom den finlandssvenska kulturen eftersom kulturen varierar beroende på det geografiska läget (Heikkilä 2011:54).

Förståelsen om historia, olika kulturer och kulturens inverkan för identiteter hjälper en att förstå en själv men också samhälleliga fenomen. När man fattar beslut i samhället kan man dra nytta av ens kunskaper i historia så att man kan bygga en bättre framtid. Genom att lära sig känna en kultur på ett djupare sätt kan man lära sig att dra nytta av det positiva i kulturen. (Lustig & Koester 2003:143.)

Att processera det som man ser och upplever i omgivningen genom att skriva är typiskt för många författare. Man vill förstå hur världen fungerar och samtidigt vill man lämna något av en själv till nya generationer. Ur kulturforskningens synvinkel kan det därför vara mycket intressant att forska i texter. Intresset för kulturen i texter har blivit större under de senaste tiderna eftersom man har förstått att ens kunskaper om kulturer finns i de texter som man skapar om kulturer. (Honko 2001.) I textforskning är resultaten dock alltid tolkningar där forskaren oftast blir en utomstående, tolkande läsare med sin egen förförståelse om textens kontext, och därför kan alla textanalyser påstås vara hermeneutiska. I hermeneutiken är tolkningen alltid en kontinuerlig process som syftar till ökad förståelse av texten. (Hellspong 2001a:160.) Typiskt för hermeneutisk analys är också att förståelsen av delarna leder till förståelsen av helheten, och tvärtom (Hansen 2003:330). Att resultaten i textforskning oftast är forskarens egna tolkningar kan med andra ord leda till att undersökningen blir mindre objektiv, men om man ändå tar hänsyn till detta i undersökningen kan man lära sig mycket om kulturer genom texter.

1.1 Syfte

Syftet med avhandlingen är att redogöra för hur den finlandssvenska skärgårdskulturen på 1930–1970-talen beskrivs i tre biografier, samt hur kulturens inverkan kan ses i huvudpersonernas identiteter. Jag ska analysera biografiernas innehåll för att få fram olika teman som anknyter till skärgårdskulturen, t.ex. de händelser och fenomen som behandlas. För att avgränsa materialet koncentrerar jag mig på textdelen i biografierna. Alla tre biografier behandlar ungefär samma decennier och därför är det intressant att också jämföra kulturbeskrivningen mellan dem, dvs. om temana är likadana och om de personer som biografierna handlar om har upplevt kulturen på samma sätt. Två av biografierna handlar om samma region, Hangö och Ekenäs, medan en beskriver Pellinge, så det blir intressant att jämföra vilka kulturella skillnader och likheter det finns mellan regionerna.

Vid analysen av både kultur och identiteter är det intressant att fästa uppmärksamhet exempelvis på ordval och bildspråk i biografierna. Syftet med bildspråk och annan språklig utsmyckning är att fånga läsarens uppmärksamhet och att förmedla känslor på ett speciellt sätt (Hellspång 2012:126–127). Genom att förmedla känslor kan man berätta mycket om personernas värden och identiteter. Jag är speciellt intresserad av kulturens inverkan för personernas identiteter. Jag analyserar vad som är gemensamt för identiteterna och söker efter möjliga orsaker till de gemensamma dragen i kulturen.

Mina forskningsfrågor är följande:

- Vilka teman kan identifieras i beskrivningen av den finlandssvenska skärgårdskulturen på 1930–1970-talen i de undersökta biografierna?
- Vilka likheter finns det mellan kulturbeskrivningarna i de olika biografierna, och hur skiljer sig beskrivningarna åt?
- Hur kan skärgårdsbornas identitet beskrivas och hur kan skärgårdskulturen anses inverka på huvudpersonernas identiteter?

1.2 Tidigare forskning

Det har gjorts många undersökningar om temat kultur och identitet också förut. En undersökning som är gjord av Eva Lettinen (2004) behandlar också skärgårdskulturen. Undersökningen heter *Saaristolaisen kokemus omasta kulttuuristaan*¹ och dess syfte är att få fram hur skärgårdsborna upplever sin egen kultur och sin egen gemenskap. Undersökningen baserar sig på intervjuer som forskaren har gjort med människor som bor i Gustavs. En skillnad till min undersökning är att den här undersökningen handlar om finskspråkig skärgård medan jag forskar kulturen i svenskspråkiga eller tvåspråkiga regioner. En annan skillnad är att Lettinen har intervjuer som material medan mitt material består av böcker. Det viktigaste resultatet av Lettinens undersökning är att havets betydelse är mycket stor för skärgårdsborna: fiske är den viktigaste näringen i regionen. Dessutom gör havet att man på sätt och vis är isolerad, men också att gemenskapen i den egna byn blir mycket stark. (Lettinen 2004:213–214.)

En annan undersökning vars tema liknar mitt tema heter *Kielisaarekkeet kirjallisuudessa. Millaisen kuvan muistelmakirjallisuus antaa Oulun ja Tampereen monikielisyydestä 1800-luvulla?*² (2008). Skribenterna Harry Lönnroth och Paula Rossi studerar hurdan bild man får av Tammerfors och Uleåborg på grund av bibliografisk litteratur. Undersökningen skiljer sig från min undersökning genom att skribenterna koncentrerar sig på flerspråkighet medan jag har kultur som utgångspunkt, och regionen och den undersökta tidsperioden är också olika. Det viktigaste resultatet i Lönnroths och Rossis studie är att den bibliografiska litteraturen som används som material ger en ganska realistisk bild av Uleåborgs och Tammerfors flerspråkighet om man jämför litteraturen med det som man har kommit fram till i forskningen av städernas historia. Skribenterna framhäver därmed att minnena har språkhistoriskt värde, men de medger ändå att i en sådan här forskning finns det alltid problem med källkritik och med att hitta lämpliga metoder att undersöka temat så att resultatet skulle bli så objektivt som möjligt. (Lönnroth & Rossi 2008:137.)

1 Skärgårdsbornas upplevelse om sin egen kultur [egen översättning]

2 Språköarna i litteratur. Hurdan bild ger memoarer av flerspråkighet i Uleåborg och Tammerfors på 1800-talet? [egen översättning]

Finlandssvenskheten är ett tema som har undersökts mycket. Riie Heikkilä har forskat om den finlandssvenska identiteten, livsstil och kultur i sin doktorsavhandling *Bättre folk, bättre smak? Suomenruotsalaisten maku ja kulttuuripääoma*³ (2011). Ett viktigt resultat i hennes undersökning är att finlandssvenskarna inte är en enhetlig grupp utan kulturen varierar mycket bland dem (Heikkilä 2011:54). Ett annat resultat är också att finlandssvenskheten inte verkar vara en så avskiljande faktor när det gäller livsstil och kultur bland finländarna, utan många andra faktorer i individens bakgrund har en betydligare inverkan för kultur, identitet och livsstil (Heikkilä 2011:56).

Kring den finlandssvenska identiteten resonerar även Leif Höckerstedt i sitt verk *Fuskfinnar eller östsvenskar? En debattbok om finlandssvenskhet* (2000). Det är inte fråga om en undersökning utan i boken beskrivs den finlandssvenska kulturen och identiteten samt lyfts fram det då och då komplicerade förhållandet mellan finskspråkiga, tvåspråkiga och svenskspråkiga. Boken är ändå relevant bakgrundsmaterial för denna undersökning eftersom den ger olika synvinklar på den finlandssvenska identiteten och kulturen.

Tuovi Mäkipere analyserar i sin pro gradu-avhandling hur finlandssvenskheten presenteras i den finska tidningen *Aamulehti*. Avhandlingen heter *Maininnan arvoista/ Vård att nämna. Suomenruotsalaisuuden esittäminen Aamulehdessä*⁴ och den är publicerad år 2016. Att Mäkipere analyserar de sätt som finlandssvenskheten presenteras på liknar syftet med min undersökning, eftersom i båda undersökningarna redogörs för hur en viss kultur och kulturella identiteter beskrivs, dvs. vad man fäster uppmärksamhet på i kulturen och identiteterna. Sammanfattningsvis är Mäkiperes resultat att i *Aamulehti* lyfter fram modersmålet, statusen i samhället och den positiva attityden hos finlandssvenskarna (Mäkipere 2016:64). Mäkipere konstaterar att finskspråkiga förhåller sig relativt positivt till finlandssvenskar men tämligen negativt till svenskinläringen i skolan (Mäkipere 2016:55.)

3 Bättre folk, bättre smak? Finlandssvenskarnas smak och kulturellt kapital [egen översättning]

4 Presentation av finlandssvenskarna i *Aamulehti* [egen översättning]

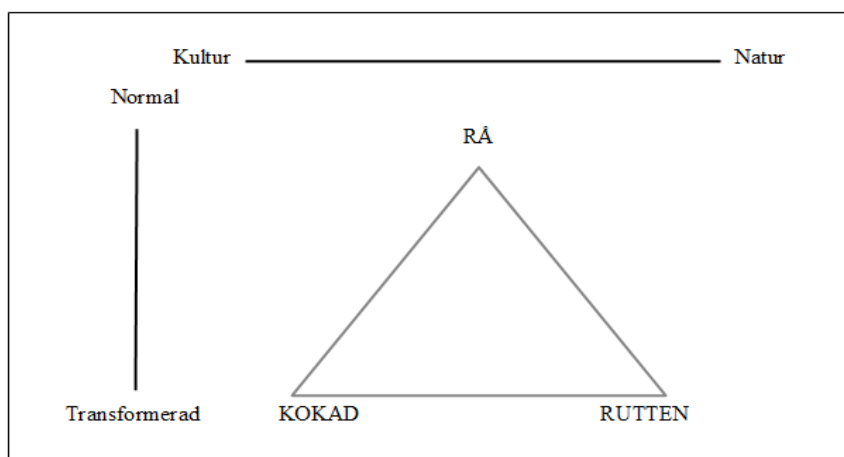
Nyländsk skärgårdskultur och dess historia analyseras i Lönnqvists undersökning *Skärgårdsbebyggelse och skärgårdskultur i Nyland* (2015). Forskningsfrågorna i undersökningen är hur begreppet *nyländsk skärgårdskultur* inringas, vilka kulturdrag som är karakteristiska för den nyländska kulturen, samt under vilka tider och genom vilka processer skärgårdslivsföring har utformats till sin sista, traditionella form som kunnat iaktas under 1900-talet. Lönnqvist redogör exempelvis för fiskets betydelse som en byggsten av hela skärgårdskulturen i Nyland: han lyfter fram fiskets olika funktioner i vardagen (Lönnqvist 2015:175) samt presenterar olika redskap som skärgårdsborna använde i fiske (Lönnqvist 2015:135).

2 Teoretiska utgångspunkter

I avdelning 2.1 presenterar jag olika definitioner på begreppen *kultur* och *identitet* som är de viktigaste begreppen för denna undersökning. Avdelningen 2.2 handlar om skärgårdskulturen och skärgårdsbornas identiteter i tidigare undersökningar, men ger även en blick in i den finlandssvenska kulturen och identiteterna i allmänhet, eftersom skärgårdskulturen är en relevant del av hela den finlandssvenska kulturen som ligger på bakgrunden. Resultaten i tidigare forskning fungerar även som teoretisk referensram för min egen analys. I avdelning 2.3 lyfter jag kort fram aspekter om biografiforskning eftersom forskningsområdet har sina egna särdrag som påverkar tolkningen av forskningsresultaten.

2.1 Kultur och identitet

Begreppet *kultur* används i många olika sammanhang och därför kan begreppet definieras på många olika sätt. Ursprungligen kommer ordet från latinets *cultura* som betyder *bearbetning* eller *odling*. En definition utgår från ordets ursprungliga betydelse: kultur är sådan mänsklig aktivitet som är icke-biologisk, dvs. det som urskiljer människan från naturen. Kulturen innehåller exempelvis språk, konst, värderingar, ritualer och normer. Sociologen och antropologen Claude Lévi-Strauss (f. 1908) har detta som utgångspunkt i sin kulturteori: han förklarar kultur med hjälp av en triangel och motsatta kategorier *kultur* – *natur* och *normal* – *transformerad* (Figur 1). Han jämför processer med transformering av mat: genom en kulturell process blir den råa maten kokad medan genom en naturlig process blir den ruttet. (Melin & Roine 2008.) För att kunna förklara begreppet kultur har även Hansen (2003) presenterat kultur motsatt med natur. Han hänvisar till antikens definition som utgår från att begreppet *natur* omfattar den materiella helheten som finns utan människan, medan *kultur* är det som människan har skapat. Hansen lyfter ändå fram problematiken i kopplingen mellan dessa två begrepp – hur natur blir kultur, exempelvis hur kroppens biologi och kemi blir tankar och känslor som skapar kultur. (Hansen 2003:19, 28.)

Figur 1. Lévi-Strauss triangel. (Melin & Roine 2008.)

När det gäller kulturbegrepp ska man göra skillnad mellan de *normativa* och *deskriptiva* kulturbegreppen. Det normativa kulturbegreppet refererar till det önskvärda och det som man anser som bra kultur. Den normativa kulturen innehåller t.ex. *finkulturen* som betyder den del av kultur som oftast kan läsas om på tidningarnas kultursidor och som kan ses i televisionens kulturprogram. När man talar om kultur på ett normativt sätt är meningen m.a.o. att göra skillnad mellan det som man anser som kultur av en hög kvalitet och kultur som man anser att vara av lägre kvalitet. (Arnstberg 1993:12–13.)

Det *deskriptiva* kulturbegreppet drar däremot ingen gräns mellan kultur och okultur utan utgångspunkten är att beskriva och analysera kultur i alla sina former utan att ta ställning till kulturens kvalitet eller moraliska frågor kring en viss kultur. En definition av kultur ur den deskriptiva synvinkeln är att kulturen är ”en samling regler och värden som upprätthålls och hyllas av en grupp människor”. (Arnstberg 1993:22.) Gruppen kan vara hurdan som helst grupp som ser på sig själv som grupp som skiljer sig på något sätt från andra grupper. Det kan vara t.ex. invånare av by eller t.ex. ett idrottslag. Relevant är att medlemmarna av gruppen känner att de hör ihop på något sätt: de har t.ex. gemensamma symboler och normer. Man kan även tala om *ett kollektivt medvetande*. Med detta begrepp menar man att människorna har ungefär likadana sätt att tänka, och detta är följden av att man lever under samma vardagsvillkor och får likadana

erfarenheter. Inom deskriptiv kulturforskning undersöks dessa regler, normer, värderingar och det kollektiva medvetandet och meningen är att förklara vad som är kännetecknande för en viss kultur. (Arnstberg 1993:16, 22–26.) Det deskriptiva kulturbegreppet är det som även jag utgår från i denna undersökning, och när jag använder begreppet *kultur* i denna avhandling refererar jag till det deskriptiva begreppet.

När kulturen definieras som ett system av en grupp som skiljer sig från andra grupper kommer man nära till begreppet *identitet*. När man beskriver en viss kultur kategoriserar man likheter och skillnader mellan olika grupper och söker efter *självkänslan* av en viss grupp, dvs. hur människorna i gruppen ser på sig själva och t.ex. hurdana traditioner de har. Då betonar man unikheten av en gemenskap och beskriver egentligen gruppens *identitet*. (Honko 2001.) Det finns även ett begrepp *kulturell identitet* som refererar till individens känsla av att höra till en kulturell eller etnisk grupp. Den kulturella identiteten utformas när individen växer upp som medlem av en viss kultur och lär sig kulturens traditioner, språk, religioner, sätt att tänka, sociala strukturer osv. (Lustig & Koester 2003:140.) Med andra ord finns det en stark koppling mellan begreppen kultur och identitet, och det kan vara svårt att förstå begreppet kultur om man inte förstår vad som menas med identitet. I det följande presenterar jag olika definitioner av detta begrepp.

Begreppet *identitet* kan definieras på olika sätt beroende på sammanhanget. I vardagligt språk är begreppet oftast synonymt med ordet självbild, dvs. det berättar om hurdan bild människor har om sig själva samt vilka grupper de känner sig att höra till. Ordet *identitet* kommer ursprungligen från latinets *identitās* vars betydelse är *samma* eller *densamma* och begreppet härstammar uppenbarligen från 1500-talet (Ropo 2015:26). Identitetsforskning har gjorts ur olika synvinklar och begreppets definition varierar lite i olika vetenskapliga områden. I det följande förklarar jag begreppets definition från ett sociologiskt och psykologiskt perspektiv, som är speciellt relevanta för denna undersökning. I analysen av skärgårdsbornas identiteter använder jag båda dessa perspektiv.

Inom sociologin används begreppet identitet när man kategoriserar olika grupper och undersöker grupptillhörighet. Identitet berättar om förhållandet mellan individen och olika grupper, t.ex. om individen känner sig vara exempelvis finsk, finlandssvensk eller europeisk. Det handlar också om att höra till en gemenskap på grund av t.ex. yrke, kön eller samhällsklass. Identiteten är ur ett sociologiskt perspektiv alltid ett resultat av växelverkan med omvärlden. Inom psykologi betonas däremot individens egen känsla om hens egen personlighet. Identiteten kan förstås som individens personliga drag eller egenskaper, som har en inverkan på hur hen tänker och beter sig i olika situationer. (Ropo 2015:30–31.)

Inom psykologisk identitetsforskning har begreppet *identitet* definierats vidare ur tre olika perspektiv: kognitivt, narrativt och genom diskussion och växelverkan. Med kognition i allmänhet menas medveten eller omedveten behandling och sortering av information genom att t.ex. tänka, tolka eller fundera på ett problem. Kognitivt tolkat betyder begreppet identitet ett schema som individen har skapat om sig själv genom kognitiva processer. Schemat finns i individens minne och det bevaras som uppfattning om individen själv. Under tiden kan schemat förändras, och det sker genom att individen får nya erfarenheter och ny information om sig själv, t.ex. hur hen beter sig i nya situationer eller i nya roller. Narrativt tolkat är identiteten en berättelse om individen själv. Narrativ identitet finns inte utan berättelse. När man undersöker narrativa identiteter undersöker man individens berättelser om sig själv, som kan variera beroende på kontexten. Däremot när begreppet identitet definieras genom att man undersöker människors växelverkan och diskussion betonar man att identiteten alltid skapas och uttrycks i sociala situationer. Identiteten är som en position som kan förändras i en pågående diskussionssituation: individen kan ha olika attityder till olika fenomen, och när hen får ny kunskap kan positionen förändras. Ur detta perspektiv kommer diskussion och växelverkan alltid först, och identiteten är som en biprodukt av dessa, påverkad av den kontext som människorna befinner sig i. (Ropo 2015:34–41.)

När det gäller det sociologiska perspektivet på identiteten behöver man alltid en grupp eller en gemenskap som individen kan relatera sig till. Identiteten skapas då individen antingen identifierar sig med de andra eller distanserar sig från de andra. Inom sociologin talar man om *social identitet* och *personlig identitet*. Den sociala identiteten beskrivs genom grupper som individen känner sig höra till, t.ex. nationalitet, yrke, samhällsklass, kön, hemregion, skola eller familj. Den personliga identiteten beskrivs med hur individen känner sig skilja från andra människor i de grupper som hen tillhör. Identifierings- och distanceringsprocesserna fortgår hela livet men identiteten skapas starkast i barndomen, tonåren och i tidig vuxendoms. I barndomen utvecklas människans självkänsla i samspelet med familjen, och då lär sig människan hur samspelet med andra individer ter sig. I tonåren och i tidig vuxendoms söker individen mest efter sin identitet. (Aroseus 2016.) Man kan alltså anse att på grund av identifierings- och distanceringsprocesserna i barndomen och i tonåren är det lättast att omedvetet lära sig kulturella vanor i de åldersfaserna.

2.2 Finlandssvenskhet och skärgårdsliv

Den finlandssvenska kulturen och identiteten analyseras i många undersökningar (t.ex. i Lettinen 2004, Mäkipere 2016, Heikkilä 2011 och Lönnqvist 2015) och det har skrivits mycket om temat t.ex. i skönlitteratur. Temana som lyfts upp i tidigare undersökningar och i litteratur liknar varandra: utgående från de undersökningar och verk som presenteras i det följande förknippas *finlandssvenskheten* för det mesta med havets närvaro och det svenska språket.

Höckerstedt (2000) betonar symbolernas betydelse för en kultur och presenterar två finlandssvenska symboler. Den första är en martall ute på en klippa i havet och den andra är mumintrollen (Höckerstedt 2000:26–27). Oftast förknippas finlandssvenskheten med skärgården och dess landskap även om en stor del av finlandssvenskarna lever på Österbotten där den typiska landskapsbilden är annorlunda och utgörs av de vida slätterna och ”ladorna utspridda över en vid äng”. Ändå när man tittar på kartan kan man konstatera att finlandssvenskarna är kustbor: de bor i en

kustremsa som i söder sträcker sig bara 15 kilometer in i landet i Österbotten ca 50 kilometer som längst. Dessutom är det finlandssvenska Åland ett speciellt örike. På grund av havets närhet är det ganska logiskt att just skärgårdsmiljön ofta kommer fram i finlandssvenska litteraturen, och att finlandssvenskheten ofta förknippas med Tove Janssons muminvärld som ger en återspeglning av folkets fixering vid havet. I mumimböckerna beskrivs havet som mytiskt, farligt och samtidigt lockande. (Höckerstedt 2000:66–68.) Havet är det förenande elementet som ändå förutsätter havskultur, vilket betyder att folket ska kunna få sin näring ur havet och de ska ha sjövärdiga båtar. Havet möjliggör också kontakt med andra människor. (Höckerstedt 2000:46.) Även Lettinen betonar att skärgårdsborna lever *av* och *med* havet: den viktigaste näringen, fiske, är en betydelsefull del av skärgårdskulturen och speciellt strömning kan ses som en symbol för hela kulturen. Dessutom har havet en befriande inverkan på människan. Skärgårdsborna förknippar olika upplevelser med havet, exempelvis upplevelser av storhet, frihet, starkhet, trygghet och respekt. (Lettinen 2004:197.)

Att havet gav näring innebär också att skärgårdsborna har kunnat leva relativt oberoende av andra, vilket har ökat friheten att leva på sitt eget sätt. (Lettinen 2004:197.) Även Höckerstedt benämner *individualismen* som ett grundläggande drag för den svenska och finlandssvenska kulturen, även om han inte direkt förknippar den med havets inverkan. Han lyfter upp t.ex. 1900-talets individcentrade kvinnorörelse och frikyrkorörelse som i Finland startade bland finlandssvenskar. Höckerstedt funderar på om individualismen bland finlandssvenskarna är ”ett resultat av en borgerlig överklasstradition, av kontakten till Sverige eller av ett nedärvt beteendemönster”. (Höckerstedt 2000:129–132.) Ändå ser han havet som en av de viktigaste faktorerna därför att de finlandssvenska och rikssvenska kulturerna liknar varandra tämligen mycket: ”muminön ligger ju i det gemensamma havet” (Höckerstedt 2000:109). Av detta kan man dra slutsatsen att havets inverkan för kulturen kan också vara en viktig faktor för individualismen. Vid sidan av individualismen betonas även gemenskapens betydelse för skärgårdskulturen. Lettinen redogör för *värden* som skärgårdsborna ser som speciellt viktiga: det är t.ex. att man är tolerant mot andra människor och tar hänsyn

till andra, förmågan att samarbeta med olika människor och att man är ärlig. Alla dessa värden har en stark koppling till en fungerande gemenskap, som naturligtvis har varit en förutsättning för att människorna har klarat sig i skärgårdens naturliga förhållanden. Den starka gemenskapen har även varit en orsak till att skärgårdsborna ofta har upplevt främmande levnadssätt samt människor från främmande orter som hot. Medlemmarna i den egna gemenskapen har skärgårdsborna tillåtit däremot även olaglig verksamhet, såsom smuggling, om följderna av verksamheten inte har brutit mot gemenskapens moral. (Lettinen 2004:215.)

I Mäkiperes undersökning (2016) presenteras hur finlandssvenskheten beskrivs i *Aamulehti*. Det gäller m.a.o. huvudsakligen finskspråkigas uppfattningar. Mäkipere konstaterar att finlandssvenskheten förknippas med t.ex. elitism, en positiv livsattityd och finansiering av kulturella projekt (Mäkipere 2016:53–54). Dessutom refereras det till att finlandssvenskarna har ett annat modersmål och är på så sätt annorlunda. De ges ofta som exempel på en språklig minoritet som klarar sig bra. (Mäkipere 2016:66.)

Den finlandssvenska identiteten är ändå inte enhetlig vilket kommer fram bland annat i Heikkiläs undersökning (Heikkilä 2011:54). När det gäller endast identiteten av finlandssvenska skärgårdsbor har även Lettinen stött på två olika definitioner av ordet ”skärgårdsbo”. När hon frågade i sina intervjuer om informanterna kände sig som skärgårdsbor svarade alla positivt på grund av att de levde i skärgården. Hon upptäckte ändå i intervjuerna att det även fanns en djupare definition av ordet skärgårdsbo som bara omfattade de individer som var födda i skärgården eller som tog sin näring av havet. Havets och fiskets betydelse för skärgårdsbornas identitet är därmed mycket stor. (Lettinen 2004:197.)

Fiskets roll som en byggsten av hela kulturen kommer fram också i Lönnqvists undersökning (2015) om skärgårdsbebyggelse och skärgårdskultur i Nyland. Han skriver att ”uppgifter som kunde tyda på egentliga yrkesfiskare [...] finns från Raseborg och Borgå kungsgårdar på 1540-talet” (Lönnqvist 2015:136). Fisket hade många olika funktioner i vardagen: man fiskade för det egna hushållets konsumtion och till

bytesmedel för t.ex. säd och potatis. Dessutom använde man fisk i ersättning för arrendetorpet, och naturligtvis sålde man fisk för att kunna köpa de produkter som inte fanns i den egna miljön. (Lönnqvist 2015:175.) Ett tecken på fiskets viktiga roll i vardagen är att fiskeredskap var många. Lönnqvist benämner t.ex. strömmingsfisket med not och övrigt fiske med håvar, nät, ryssjor, katsar, mjärdar, ljuster samt stånd- och läggkrokar. (Lönnqvist 2015:135.) Som en annan viktig näringsgren benämner Lönnqvist boskapsskötseln (Lönnqvist 2015:141) men av någon anledning verkar den inte ha haft en så betydelsefull plats i skärgårdsbornas identiteter som fisket.

Det svenska språket är även en relevant faktor i finlandssvenskheten. Språkets betydelse för individens identitet är i allmänhet stor: enligt t.ex. Kukkonen är språket den viktigaste identitetsskapande faktorn (Kukkonen 2003:7). ”Språket ger identitet och gemenskap och är dels ett resultat av ett folks gemensamma historia, dels återskapas gemenskapen då folk med samma språk mer eller mindre problemfritt samtalar med varandra” (Höckerstedt 2000:33). Höckerstedt föreslår att språket används för strukturering av världen, för tänkande och kommunikation, för *kulturreproduktion* (folks erfarenheter förs vidare från generation till generation), för värdering av omgivningen och för utvecklingen av identitet. Modersmålet är det säkraste instrumentet i allt detta. (Höckerstedt 2000:36.)

Svenskans ställning som modersmål i Finland har så småningom försvagats om man jämför statistik från 1950-talet. De viktigaste orsakerna till detta är urbaniseringen och inflyttningen. Trots att det finns många svenskspråkiga medier i Finland kritiserar Höckerstedt (2000) exempelvis *Huvudstadsbladet* därför att kulturen som tidningen förmedlar är allt mer finsk. Huvudstadsbladet är stadigt förankrad i huvudstadsregionen där förfinskningen har varit starkast, och eftersom man i all kommunikation tar hänsyn till mottagarna finns det en risk att den växande finska läsargruppen påverkar tidningens perspektiv. Radion jämför Höckerstedt däremot med den finlandssvenska tryggheten då hela havet stormar – programmen har fortfarande en svensk profil. (Höckerstedt 2000:161, 176, 181.) Kunskaperna i finska bland finlandssvenskar är ofta bra och det kan leda till att finskan i något skede blir huvudspråket. Höckerstedt presenterar statistik

från Kjell Herberts (1995) undersökning där det kommer fram att t.ex. i Västra Nyland, som är en relevant region för min undersökning, anser sig 30 % av de finlandssvenska medborgarna ha fullständiga kunskaper i finska, 47 % tillfredsställande kunskaper medan bara 23 % anser sina kunskaper i finska som dåliga. (Höckerstedt 2000:182.)

Om ett samhälle så småningom byter språk, blir kulturreproduktionen på minoritetsspråket ytlig. Detta betyder att t.ex. ordlekarna och historierna som har lärts från generation till generation försvinner med äldre generation, vilket leder till att också minoritetskultur förändras och kan även förvinnas. (Höckerstedt 2000:169.) Att finskan så småningom har blivit allt mer dominerande i den finlandssvenska regionen kan vara en orsak till att den finlandssvenska skärgårdskulturen har förändrats från 1950-talet. Det är ändå inte den största orsaken för skärgårdens förändring eftersom även Lettinen (2004) skriver om förändringen även om hennes undersökning handlar om finskspråkiga regioner. Hon lyfter upp att det inte längre finns en likadan gemenskap i skärgården som förr. Människorna lever inte längre i naturahushållning och livsrytmen samt sättet att förhålla sig till medmänniskor har förändrats. Lettinen konstaterar dock att det är fråga om förändringen i det mentala orienteringssättet i allmänhet som inte bara gäller skärgården. Den samhälleliga förändringsprocessen (se även Melin & Roine 2008) har ändå hänt i skärgården senare än i städerna på fastlandet och därför finns den fortfarande i människornas minnen. Den största orsaken till förändringen torde vara fiskets roll som näringsgren. Nuförtiden har effektiviteten i fiske ersatt arbetets inre betydelse – fisk och speciellt strömming är inte längre symboler för den egna byn och det egna arbetet, utan bara produkter som säljs, ofta billigt, till större enheter. En annan eventuell faktor som Lettinen lyfter upp för skärgårdsgemenskapens förlust var den ökade tomtförsäljningen på 1950-talet. Skärgårdsborna tjänade mycket genom att sälja tomtar för sommarhus, då utvecklingen av lokala näringsgrenar inte var livsviktigt. Samtidigt har det ökade antalet av sommargäster lett till att en allt mindre del av befolkningen lever i skärgården året runt. (Lettinen 2004:202–204.) I viss mån lever den gamla skärgårdskulturen bland finlandssvenskarna kvar också nuförtiden, men som Höckerstedt beskriver är den mytisk och kommersialiserad (Höckerstedt 2000:48).

2.3 Att forska i biografier

Biografiforskning är ett tillämpningsområde av *narrativ forskning* som i sin tur är en kvalitativ forskningsstrategi som baserar sig på berättelser. Inom narrativ forskning ses berättelserna som skapare och förmedlare av verklighet. Inom narrativ forskning, och speciellt inom biografiforskning, har individen en central roll och subjektiviteten utnyttjas medvetet. Biografiforskning skiljer sig från annan narrativ forskning i att berättandet i biografierna baserar sig på en individs liv i sociala kontexter. (Hatch & Wisniewski 1995:114–116; Heikkinen 2002:15; Antikainen 2011:167.)

I biografierna försöker man nå en individs liv genom att beskriva erfarenheter som finns i minnena (Bruner 1987:694). Därför har minnen och språk en viktig roll i biografierna – båda är bundna till kulturella koder som man har vuxit upp med. (Horsdal 2012:53.) Det är ett universellt fenomen att människorna strukturerar sitt liv till en form av en berättelse – samtidigt gäller det att skapa sin identitet (Bruner 1987:695, jfr med *narrativ identitet* i 2.1). Det går ändå inte att tolka en biografi direkt som individens identitet utan det är snarare fråga om en konstgjord skapelse (Bourdieu 1998:68–70.) Detta för med sig subjektivitet som inom biografiforskning ofta har setts som ett stort problem. (Lewis 2008:562–563.)

Inom biografiforskning är individens narrativa identitet inte den enda faktor som gör forskningen subjektiv. Forskarens subjektiva tolkning om biografien spelar också en stor roll när det gäller forskningsresultat. Om det inte är fråga om ett självbiografiskt verk är skrivprocessen av själva biografien författarens tolkning om den avbildade personens liv och tankar. (Lewis 2008:562–563.) Det är värt att fundera på om det ens är meningsfullt att sträva efter objektivitet när man forskar i biografier därför att i biografien är det alltid fråga om ett specialfall och en unik individ (Goodley et al. 2004:160). Atkinson (2002) föreslår att det som man vill berätta i en biografi oftast ger goda svar på det som forskaren slutligen är intresserad av när det gäller biografiforskning (Atkinson 2002:136).

När det gäller utvärdering av biografiforskningens reliabilitet betonar Luttrell (2005) att man borde fundera på det som man har kommit fram till i forskningen i stället för att betona det som man har förlorat eller det som inte ens kan nås i biografiforskning (Luttrell 2005:244). Lieblich, Tuval-Mashiach och Zilber har gjort ett kriterium för utvärdering av reliabilitet i narrativ forskning. Syftet med kriterierna är att möjliggöra en objektivare utvärdering av biografiforskningens reliabilitet så att det ändå tas hänsyn till biografiforskningens unika drag och subjektivitet. I kriterierna betonas t.ex. hur omfattande en viss undersökning är, hur synlig själva analysprocessen är, hur forskaren motiverar sina tolkningar och hur hen behandlar alternativa tolkningsmöjligheter. Dessutom tas det hänsyn till hur innovativ och unik undersökningen är samt hur forskaren uttrycker sig språkligt. (Lieblich et al. 1998:173.)

3 Material och metod

I detta kapitel presenterar jag mitt material och de metoder som jag använder i undersökningen. I avdelning 3.1 presenterar jag materialet och i 3.2 ger jag en blick på de orter som biografierna i denna undersökning handlar om. Orsaken till detta är att kulturerna varierar på grund av det geografiska läget (Heikkilä 2011:54) och därför är kulturforskningen inte meningsfullt om man inte tar hänsyn till regionen. I avdelningen 3.3 behandlar jag undersökningens metod, kvalitativ-deskriptiv innehållsanalys, och berättar hur jag utnyttjar metoden i analysen.

3.1 Material

Som primärmaterial använder jag tre biografier: *Thorvald Strömberg – skärgårdens son*, skriven av Lindholm år 2011, *Världen enligt Gerda*, skriven av Strömdahl år 2016, och *Fiskarens dotter*, skriven av Barck år 2011. Jag har valt dessa biografier eftersom de alla enligt författarna berättar mycket om den finlandssvenska kulturen och de beskriver ungefär samma årtionden. Två av biografierna beskriver Hangö och Ekenäs, medan en beskriver Pellinge. Därmed kan jag jämföra om beskrivningen är likadan för samma region ens del och om det finns gemensamma faktorer mellan olika regioner. Jag vill också undersöka biografier som är skrivna under samma årtionde så att utgivningstiden inte blir en avskiljande faktor mellan biografierna. Dessutom vill jag få material både ur ett manligt och ett kvinnligt författarperspektiv eftersom då har författarnas kön en mindre inverkan på resultaten. Jag analyserar texten i biografierna i sin helhet, eftersom på så sätt får jag den mest omfattande bilden om biografiernas innehåll.

Thorvald Strömberg – skärgårdens son (Lindholm 2011) baserar sig på intervjuer som Lindholm har gjort med Thorvald Strömberg. Biografin beskriver Thorvalds liv men den innehåller också historiska fakta om Strömbergs hemort, Ekenäs. Lindholm presenterar bakgrunden för boken i förordet:

”Thorvald var intresserad av att få till stånd en bok som skulle skildra skärgårdslivet förr, det karga liv som hade färgat hela hans bakgrund och som han älskade ut i fingerspetsarna. Att boken i stället kom att fokusera på Thorvald själv medan skärgården blev i bakgrunden skall inte han belastas för. Thorvald var en så färgstark person, en stor

personlighet med en fascinerande levnadshistoria, att det för mig mycket snabbt blev uppenbart vad boken skulle handla om.” (Strömdahl 2011:7.)

Biografen innehåller 78 bilder (sidantalet är 156). Bilderna är fotografier, som för det mesta är svartvita och härstammar från privata arkiv⁵.

Världen enligt Gerda (Strömdahl 2016) baserar sig också på intervjuer mellan författaren och biografens huvudperson, Gerda Englund. I biografen koncentrerar sig Strömdahl på Gerdas liv, men även Pellinge och dess historia beskrivs. Bakgrunden för *Världen enligt Gerda* är att Gerdas dotter, Gunnel Englund, beställde boken för att hedra sin mamma på hennes sjuttionde födelsedag. Dottern ville att mammas livshistoria skulle bli berättad. (Strömdahl 2016:9.) Författaren Strömdahl anser sig själv vara ”fascinerad av livet, människor och deras berättelser och öden, hur och varför det blev som det blev” (Schildts & Söderströms u.å). Författarens beskrivning om sig själv som författare berättar också om biografens stil: det är en berättelse som innehåller många minnesbilder som ofta presenteras i form av dialog mellan författare och Gerda. Biografen innehåller 49 bilder (sidantalet är 95) och bilderna är för det mesta färgfotografier. En del härstammar från Gerda Englunds fotoalbum och arkiv och en del är tagna av författaren Keth Strömdahl.

Fiskarens dotter (Barck 2011) är däremot en självbiografisk novellsamling med över 75 noveller som baserar sig på Vivi-Ann Barcks egna upplevelser och hennes fasters anteckningar om Hangö. Trots att boken är en realistisk skildring är stilen lite poetisk med många känslomässiga beskrivningar. Barck beskriver sig själv så här i *Oy Litorale* Ab:s författarprofil: ”[...] jag har försökt fånga de ögonblick som varit viktiga för mig och som jag vill föra vidare. För mig är skrivandet ett sätt att kommunicera, den lilla människans röst i den stora världen, ett rop, en viskning, en tanke” (Litorale u.å). *Fiskarens dotter* innehåller inga bilder förutom bokomslaget som består av två svartvita fotografier som föreställer Vivi-Ann och hennes pappa. Sidantalet i boken är 310.

5 Thorvald Strömbergs arkiv, Tor Nylunds arkiv, Knut Nylunds arkiv, Gunnar Åkerfelts arkiv, tidningen Västra Nyland och Västra Nylands landskapsmuseum.

3.2 Kort om orterna i biografierna

I Strömdahls bok är den viktigaste orten Gerda Englunds hemort Pellinge. Orten ligger drygt 80 km öster om Helsingfors och 30 km söder om Borgå centrum (se bild 1). Även om det är fråga om en ö är det möjligt att komma till Pellinge med bil sedan år 1983 då vägförbindelsen blev färdig. Dessutom kör färjan till Pellinge med 15 minuters intervall. Nuförtiden finns det ca 290 invånare i Pellinge. (Pellingenet 2015.)

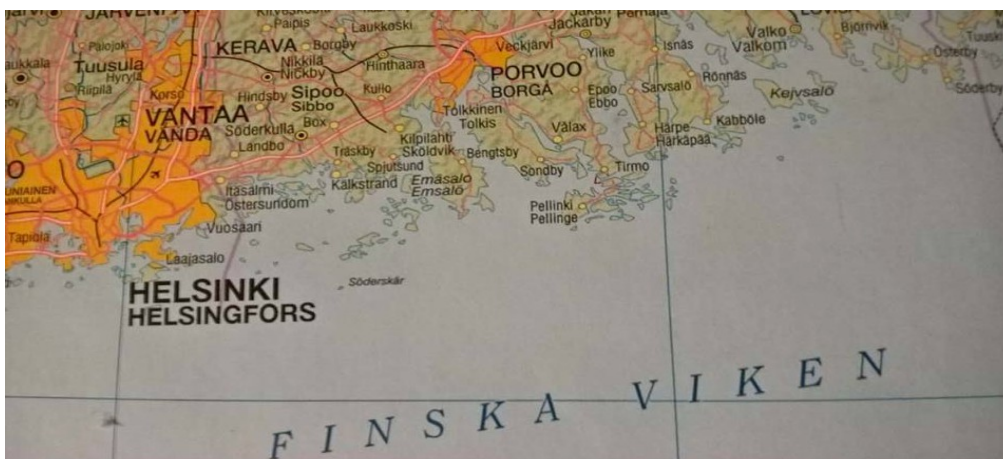

Bild 1. Pellinge ligger söder om Borgå. (Pekkanen et al. 2004:18.)

Barcks biografi handlar i sin tur om Hangö där Barck själv har vuxit upp. Hangö är Finlands sydligaste stad (se bild 2) med ungefär 8900 invånare. Staden är tvåspråkig och andelen svenskspråkiga är 42,5 % (31.12.2015). I Hangö finns det sammanlagt 130 km strandlinje, vilket gör att staden kallas för en havsstad. Där finns även en hamn som är öppen året runt. (Hangö stad.)

Lindholms bok handlar om Ekenäs där Thorvald Strömberg har vuxit upp. Sedan år 2009 bildar Ekenäs, Karis och Pojo en stad som heter Raseborg. Staden ligger ca 80 km från Helsingfors och ca 100 km från Åbo (se bild 2) och har 28 400 invånare. Raseborg är tvåspråkigt och andelen svenskspråkiga är 65,4 % (13.12.2016). Själva Ekenäs är idag en livskraftig ort och samtidigt den största tätorten av Raseborg. Ekenäs är speciellt bekant för den vackra gamla staden. (Raseborgs stad 2016.)

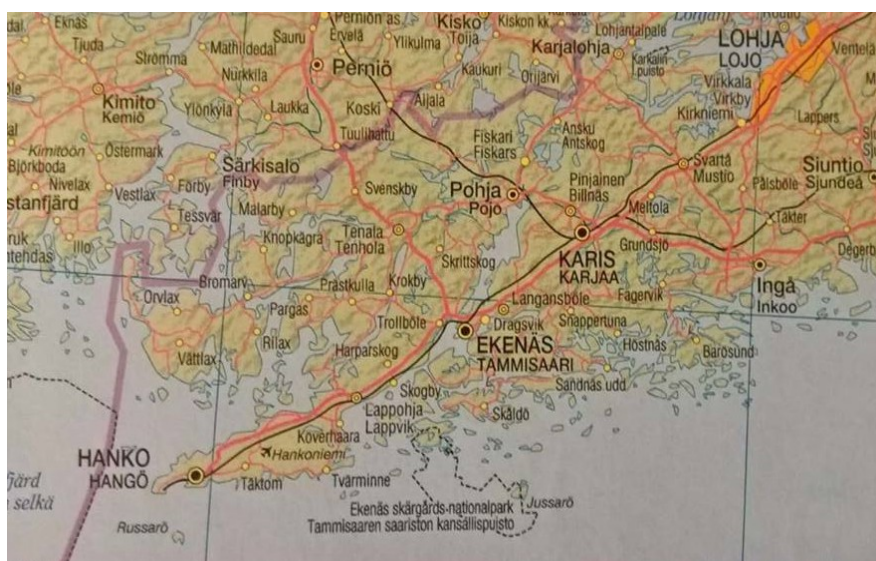

Bild 2. Hangö och Ekenäs. (Pekkanen et. al. 2004:17.)

3.3 Metod

Min undersökning är kvalitativ till sin karaktär, och jag använder kvalitativ-deskriptiv innehållsanalys som metod. I innehållsanalys är det fråga om att kategorisera de företeelser som är av intresse i materialet i olika teman (Bryman 2002:197). Kategoriseringen kan hända induktivt eller deduktivt, beroende på om forskarens syfte är att skapa modeller och teorier på grund av materialets innehåll (induktivt), eller om syftet är att testa en färdig teori (deduktivt) (Hsieh & Shannon 2005). Innehållet kan analyseras både kvalitativt och kvantitativt, och oftast innebär analysen kategorisering och räkning av textens olika attityder, teman, aktörer eller åsikter som förekommer i texten (Väliverronen 1998:15). I min undersökning använder jag mig av den induktiva, kvalitativ-deskriptiva innehållsanalysen, vilket betyder att jag beskriver innehållet av biografierna kvalitativt genom att själv utforma kategorier i stället för att ha färdiga kategorier.

I den första fasen gäller det att läsa igenom hela materialet noggrant. Samtidigt som man läser materialet söker man efter små *meningsbärande enheter* som innehåller

information om det ämne som man undersöker. Det kan vara exempelvis meningar, fraser eller t.o.m. enskilda ord som på något sätt hjälper att bilda större kategorier. Efter att man har gått igenom materialet i sin helhet kan man koncentrera sig på de meningsbärande enheterna och lämna allt annat i materialet bort, eftersom all relevant information finns i de meningsbärande enheterna. I den andra fasen ger man enheterna namn eller koder, så att det är lättare att gruppera enheterna till större kategorier som representerar enheternas innehåll. I den tredje fasen skapar man *teman* som berättar på ett mera teoretiskt och abstrakt sätt om materialets innehåll. (Tuomi & Sarajärvi 2009:109–111.) I innehållsanalysen kan forskaren fästa uppmärksamhet både på materialets direkta innehåll, dvs. det *manifesta* innehållet, och på det indirekta, *latent*a innehållet. Det manifesta innehållet betyder innehållet som är tillgängligt för alla och som läsaren fäster uppmärksamhet på när hen läser materialet. Den *latent*a, indirekta informationen är däremot sådan som man kan läsa mellan raderna och som kan vara avsedd för bara vissa läsare. (Rosengren 1966:65.)

I denna undersökning plockar jag ut de meningsbärande enheter som beskriver skärgårdskultur och huvudpersonernas identiteter: ord som refererar till kulturen, vardagen eller händelser som har en inverkan på kulturen. Det är fråga om ord som hör till vissa *semantiska fält*, m.a.o. delar av ordförrådet som har ett samband med varandra när det gäller betydelsen – de kan vara t.ex. över- eller underbegrepp av varandra (Östberg 2012). Det kan också vara hela meningar som synliggör ett kulturellt fenomen såsom värderingar eller sätt att tänka. Vid analys av kultur (kapitel 4) har jag kategoriserat de meningsbärande enheterna till kategorier som heter 1) krigsbeskrivning och krigens inverkan på kulturen, 2) näringslivet och vardagen, 3) naturens och speciellt havets inverkan på kulturen, 4) sammanhållning och symbios mellan skärgårdsborna samt 5) modersmålets betydelse för kulturen. Dessa kategorier täcker alla enheter som refererar till kultur i biografierna. Exempelvis kategorin 1 består av meningsbärande enheter som har ett samband till krigshändelser: ”minor”, ”evakuering”, ”fattigdom”, ”att klara sig”, ”att vara inkallad” osv. Kategorin 3 i sin tur omfattar meningsbärande enheter som ”att ro”, ”brygga”, ”längta efter att gå till stranden” och ”beundra segelbåtar”, dvs. enheter som har ett samband med naturen och havet. Vid analys av

identiteterna (kapitel 5) behandlar jag var och en person i tur och ordning, och där har jag kategoriserat de meningsbärande enheterna separata från varandra, utgående från vilka byggstenar var och en identitet består av (se mer i kapitel 5). För att stöda min analys med konkreta exempel använder jag direkta citat ur biografierna. I exempelcitaten har jag alltid understrukt de meningsbärande enheterna för att tydliggöra analysprocessen. Utifrån kategorierna formulerar jag *teman* som representerar de tolkningar som jag har gjort. Jag presenterar innehållet och temana som jag har kommit fram till i var och en kategori för sig. Exempelvis alla meningsbärande element som refererar till krigets betydelse för kulturen utgör en kategori som jag presenterar i analysdelen som en helhet.

Jag har valt kvalitativ-deskriptiv innehållsanalys till metod eftersom jag anser att genom den kan jag få en omfattande bild om kulturbeskrivningen och identitetsbeskrivningen. Jag kan göra en materialdriven analys, dvs. jag kan utgå från biografierna när jag söker efter teman, i stället för att ha en teori som skulle styra analysen i en viss riktning. Jag bekantar mig med andra verk som berättar om skärgårdslivet och dess historia samt tidigare forskning om temat så att jag förstår bättre biografiernas innehåll och kan fästa uppmärksamhet på det relevanta i biografierna. En sådan här bakgrundsinformation fungerar även som referensram för undersökningen.

I analysen finns med en *hermeneutisk* komponent eftersom analysen är min egen tolkning av de undersökta tre biografierna. Till hermeneutikens grundprinciper hör att tolkningsmöjligheterna varierar beroende på läsaren, eftersom var och en har sin egen *förförståelse* om ett visst tema. Med förförståelse menas läsarens tidigare uppfattningar om temat. (Hellspång 2001a:160.) Jag är medveten om att min egen bakgrund spelar en roll i hur jag tolkar budskapet som finns i verken. Jag har alltid bott i Tammerfors som inte ligger så nära den region som undersökningen handlar om, och därför finns det en risk att jag inte förstår allt på samma sätt som en människa som har levt i den kultur som verken handlar om. Min roll som utomstående forskare kan dock också ses som fördel: jag har inte så många erfarenheter om skärgårdskulturen som skulle påverka

studien. Med andra ord är jag inte en del av den kultur som jag i denna studie analyserar.

4 Skärgårdskulturen i biografierna

Jag har kategoriserat de meningsbärande enheterna som handlar om skärgårdskulturen i biografierna i fem kategorier:

- 1) krigsbeskrivning och krigens inverkan på kulturen
- 2) näringslivet och vardagen
- 3) naturens och speciellt havets inverkan på kulturen
- 4) sammanhållning och symbios mellan skärgårdsborna
- 5) modersmålets betydelse för kulturen.

Jag har kategoriserat de meningsbärande enheterna på detta sätt eftersom kategorierna ovan omfattar alla de meningsbärande enheter som jag tog hänsyn till i materialet, men överlappar ändå inte varandra. Kategorierna är likväl inte helt separata från varandra eftersom kultur är en helhet – de teman som lyfts fram i analysen av en viss kategori påverkar de teman som utformas i analysen av en annan kategori. Exempelvis världskrigen, skärgårdens geografiska läge i havets närhet samt svenska som modersmål är relevanta byggstenar för varför skärgårdskulturen var sådan som den var på 1930–1970-talen: att näringslivet och vardagen var sådana som de var, och att det fanns en stark sammanhållning mellan skärgårdsborna.

I analysen tar jag hänsyn till de kulturella teman som författarna tar upp explicit, t.ex. olika ritualer och vanor. Jag lägger också märke till *hur* beskrivningen sker eftersom skrivstilen kan avslöja mycket om det *latenta* innehållet (se 3.3). Exempelvis värden, tänkesätt och kulturella symboler finns ofta att läsa mellan raderna vilket betyder att kulturbeskrivningen i biografierna sker på en mera implicit nivå. Författarna använder språket ganska mångsidigt, och på grund av olika uttryckssätt och *språkliga effekter* (se 4.1) kan läsaren komma närmare till den kulturella atmosfär som hör till det latenta innehållet. I följande avdelningar (4.1–4.5) analyserar jag dessa fem kategorier med

exempel tagna från biografierna. I exempelcitat har jag alltid understrukt de meningsbärande enheterna så att analysprocessen blir synlig för läsaren. I avdelningen 4.6 jämför jag kort likheterna och skillnaderna mellan kulturbeskrivningarna i olika biografier.

4.1 Krigsbeskrivning och krigens inverkan på kulturen

Både det första och andra världskriget drabbade skärgårdsregionen hårt. Speciellt Hangö var en central plats för krigens händelser på grund av det geografiska läget som fastlandets sydligaste ort med en hamn. När Tyskland den 3. augusti 1914 förklarade Ryssland krig var ryssarna rädda för att de tyska soldaterna skulle komma till Ryssland via den finska kusten och att landstigningen skulle ske i Hangö. Därför började de ryska soldaterna förstöra Hangö stad. Tidsperioden då ryssarna fanns i Hangö kallas för ”den röda tiden”. Tyskarnas landstigning skedde i Hangö slutligen 3.4.1918, då ”den röda tiden” tog slut. Till minne av landstigningen uppfördes ett frihetsmonument och Hangö hamn öppnades åter år 1919. (Ekström Söderlund u.å.)

Under det andra världskriget blev Hangö mitt i krig igen. Ryssarna bombade staden 72 gånger. När vinterkriget tog slut år 1940 var en del av Moskvafreden att Hangö skulle hyras för 30 år till Sovjetunionen som marinbas. Hangöborna var tvungna att lämna staden i tio dagar och till staden kom 28 000 ryssar. Finländarna byggde sin egen försvarslinje i Lappvik som ligger på andra sidan Hangögränsen (se bild 2). Meningen med försvarslinjen var att skydda Åbo, Helsingfors och Tammerfors mot ett ryskt anfall. Ett nytt krig, fortsättningskriget, bröt ut i juni år 1941. De sista ryssarna lämnade Hangö efter fortsättningskriget 2.12.1941. Som följd av kriget hade staden Hangös verksamhet haft ett avbrott men återuppbyggnaden började snabbt och näringslivet byggdes upp på nytt. Många industrier hade ändå flyttat bort och de kom inte tillbaka. Stadens förvaltning försökte locka nya industrier till Hangö och det lyckades också. Genom de nya industrierna skedde en stor finsk inflyttning till Hangö, men i staden fanns en svensk majoritet till början av 1980-talet. (Ekström Söderlund u.å.)

De traumatiska minnena från ett krig lever i flera generationer både medvetet och omedvetet, och så småningom blir de en del av kultur eller ett kollektivt medvetande. Hur kulturen konstruerar en kollektiv trauma är en process där individerna går igenom och benämner händelserna, väger hur illa något eller någon var, och slutligen ger en narrativ form till trauman. Viktigt är att komma ihåg att narrationen beror på dess skapare. Detta leder till att det kollektiva medvetandet ibland skiljer sig från historiska fakta, som kan ha upptäckts först senare. (Alexander 2004:199–201.)

Kriget är ett gemensamt tema i alla tre biografier som jag undersöker – biografierna är m.a.o. narrationer om vinter- och fortsättningskrigen. I alla biografier lyfts fram konkreta minnen och krigsbeskrivningen är ganska känsloladdad. Krigens betydelse för kulturen kan ses från åtminstone två olika synvinklar: För det ena påverkade krigen starkt människornas sätt att tänka och verka i vardagen. Man blev van vid att t.ex. leva mycket sparsamt och man var redo att kämpa i vardagen för att livet skulle bli bättre. Detta kan också förknippas med identitet (se även kapitel 5). För det andra utformade sig en kultur där arbetet kan påstås vara den viktigaste byggstenen i livet. Efter kriget var människorna tvungna att bygga allt på nytt och detta förde med sig atmosfären där man också uppskattade arbetet mycket (se mer i 4.2).

I *Världen enligt Gerda* behandlas krigen minst, troligen därför att Gerdas hemort, Pellinge, inte var en så central ort för krigen, samt därför att Gerda är född år 1946, vilket betyder att hon inte har upplevt krigen själv. Ändå lyfter författaren Strömdahl fram Gerdas familjs vardag under krigsåren som bakgrund till Gerdas egen barndom. Hon berättar att tiden var speciellt hård för hennes mamma som skulle sköta hemmet ensam när pappan var inkallad (se ex. 1). Krigens närhet märks också i vardagen på ett ganska speciellt sätt: Gerda berättar att familjen använde en gammal mina som de hade hittat för att tvätta kläder i (se ex. 2). Även fattigdom, som kan ses som följd av krigstid, framhävs i flera ställen i biografen (se ex. 1, 8, 13 och 14).

Ex 1. ”Under krigsåren då pappan var inkallad, klarade sig mamman och de äldsta barnen på något sätt. Gerda berättar att mamman jobbade bland annat med att tölna (montera) nät från Schröder, en affär som sålde fiskeredskap i Helsingfors. [...] Hon gick också i potatislandet hos bönder och fick potatis som ersättning för arbetet. Mjölk fick hon av farmodern och fastern som hade en kossa.” (Strömdahl 2016:14.)

Ex 2. ”Det fanns en mina, så här hög var den, dom hade plockat sönder den och inuti fanns sprängämne, krut eller något. Det var värdefullt, det här är mässing tror jag. Det är från 1939 eller 40-talet under kriget. Finland satte ju också ut minor. Minan hade vi ut på backen. Vi använde minan till att koka kläder i när vi bykade för att de skulle bli vita.” (Strömdahl 2016:72.)

I *Thorvald – skärgårdens son* och i *Fiskarens dotter* finns det däremot mycket mer beskrivning om själva krigstiden och dess följder. Detta beror säkert på att Hangö och Ekenäs var centrala platser i de båda världskrigen (se Ekström Söderlund u.å). Dessutom är Thorvald född år 1931 och Vivi-Ann år 1943 vilket betyder att Thorvald har upplevt det andra världskriget som tioåring och Vivi-Ann är född under kriget.

I *Thorvald – skärgårdens son* finns ett helt kapitel om krigstid där man kan läsa hur kriget drabbade Thorvalds familj och hur livet under krigsåren var. Lindholm berättar i boken Thorvalds minnen från vinterkrigets början: hur skolan hade stängt och eleverna skickades hem. På hemvägen hade Thorvald och morbrodern Tor fått ”den första försmaken av krigets allvar” när de hade sett hur sovjetiska flygplan hade närmat sig på lågflygning i deras närhet och pojkarna hade rullat sig i snön när flygplanen hade flugit över dem. Pojkarna hade varit svarta punkter på den vita isen och därför rädda för att de skulle bli skjutade. (Lindholm 2011:44.)

Lindholm tar också upp i boken hur tre av sönerna i familjen kallades in till armén och ”försvann mot okända öden vid fronten” (Lindholm 2011:44). Hemhuset i Kalvön var familjen tvungen att lämna eftersom regionen evakuerades, och ganska snart efter att de hade byggt upp ett nytt hus i Älgö kom det order att alla skulle bort från också den där byn. År 1942 fick familjen ändå komma tillbaka till Älgö men då bestod familjen endast av föräldrarna och yngsta sonen Tor, samt Thorvald. (Lindholm 2011:54–56.) Efter kriget återgick också Kalvön så småningom tillbaka till de gamla ägarna, men i boken betonas att ön inte var sig lik utan den var nedbränd och man skulle bygga allt på nytt (Lindholm 2011:62).

I *Fiskarens dotter* finns mycket krigskildring som liknar skildringen i Lindholms bok på en tematisk nivå. Barck lyfter fram evakueringen, bombaderna, livet under kriget

och den förstörda hemstaden, som också är meningsbärande enheter i min analys. Hon beskriver livet under krigstiden (se ex. 3) och situationen efter kriget (se ex. 4) så här:

Ex 3. ”De som inte deltog i kriget försökte leva ett så normalt liv som möjligt. Kvinnorna fick ta hand om männens arbeten, barnen fick ta hand om varandra och de äldre gjorde det de orkade med. Det var en överlevnadskamp som gällde alla. De som var involverade i kriget gjorde allt för att Finland inte skulle gå förlorat. Många av dem fick aldrig uppleva Finlands självständighet.” (Barck 2011:29).

Ex 4. ”Innan befolkningen i Hangö fick flytta tillbaka skulle staden grundligt undersökas av militär, sprängämnesexperter och polis. Det fanns minor och sprängämnen överallt. I staden hittade man femtiotusen minor. De fanns inne i staden, längs vägarna, i skogsdungarna, ute på holmarna, utanför staden och i havet.” (Barck 2011:30).

Dessutom berättar hon om att hennes syskon skickades som krigsbarn till Sverige och att de var där när hon själv blev född (Barck 2011:31). I flera noveller nämns ”Sverigeföräldrarna” (Barck 2011:36) som t.ex. skickade gåvor till familjen och som Barcks familj också besökte senare.

Även om stilarna i Barcks och Lindholms böcker är rätt så olika liknar krigsbeskrivningarna varandra på många sätt. I allmänhet är Barcks stil mer litterär och hon skriver inte kronologiskt. Lindholms stil är mer saklig och även om han skriver om Thorvalds livshistoria baserar sig boken ganska mycket på historiska fakta. Ändå i krigsbeskrivningen finns det mycket gemensamt: båda författare förmedlar den hopplösa stämningen, rädslan och eländet genom att använda språkliga effekter, s.k. *stilfigurer*. Med dessa menas olika typer av språkliga konstruktioner vars syfte är att upprepa eller förstärka ett budskap (Hellspong 2012:127). På grund av stilfigurerna och beskrivning av känslorna kan läsaren få ett intryck om den atmosfär som fanns bland hangö- och ekenäsborna när de levde under kriget och skulle börja ett nytt liv efter kriget. I båda böcker finns t.ex. *inversion*, omvändning, där nyckelfrasen blir framhävd genom en lite ovanlig placering (Hellspong 2012:130). Exempel på denna är ”ett värre slag kunde familjen Nylund knappast få” (Lindholm 2011:44). Det finns också upprepning, såväl *identisk upprepning* som betyder att man upprepar samma uttryck flera gånger som *parafraser* som betyder varierade sätt att upprepa något (Hellspong 2012:128–129). Exempelvis när Barck beskriver evakueringen använder hon

upprepning: ”Från stadens ämbetsverk flyttades allt, alla arkiv, alla handlingar, allt” (Barck 2011:28). Parafrafer som refererar till kriget är t.ex. ”överlevnadskamp” (Barck 2011:29) och ”den stora chocken” (Lindholm 2011:44). En stilfigur som kallas *klimax* används även i krigsbeskrivningen. Klimax betyder att man uttrycker en tanke i flera led vars mening blir hela tiden starkare, så att det sista ledet blir det starkaste (Hellspång 2012:134). Exempel på klimax är ”Hösten 1939 kunde alla ana att någonting var på gång. Spänningen låg i luften. Den 30 november bröt vinterkriget ut.” (Lindholm 2011:43.)

Dessutom är ordvalen och starka negationer betydelsefulla delar av beskrivningen i både Lindholms och Barcks böcker. Ordval som ”chocken”, ”slag” och ”förstörelse” och ordvalet i beskrivande meningar som ”hela skolan i Tvärminne skakade av skottlossningen” (Lindholm 2011:44) och ”jag föddes mitt under brinnande krig” (Barck 2011:31) refererar till krigets dramatik. De dramatiska följderna av kriget betonas med en stark negation ”efter det [vinterkriget] blev den västnyländska skärgården sig aldrig mer lik” (Lindholm 2011:41).

4.2 Näringslivet och vardagen

När fortsättningskriget var slut år 1942 skulle många finska städer byggas på nytt. Hangö och Ekenäs var exempelvis orter som hade blivit förstörda under kriget. Inom forskningen i finländarnas livsstilar under olika decennier kallar man ofta generationen som föddes på 1920–1940-talen som ”generationen av nybygge” eller generationen av tillväxt” (Melin & Roine 2008). Professor i socialpolitik, Jeja-Pekka Roos, var på 1980-talet med i ett projekt som forskade i förändringarna i den finska livsstilen under 1900-talet. Han definierar begreppet *generation* så att den är en grupp människor som oberoende av den samhällseliga statusen har viktiga gemensamma erfarenheter. Enligt honom är kriget samt nybyggen på 1940-talet sådana gemensamma erfarenheter som har påverkat människornas livsstil på 1940–1950-talen allra mest. En annan gemensam erfarenhet är den stora förändringen i samhällsstrukturen på 1940–1960-talen: många flyttade från landet till städer för att få arbete. (Melin & Roine 2008.) Detta utmärker

ändå inte speciellt den finlandssvenska kulturen utan hela Finlands. Trots det är fenomenet relevant att benämnas även här, eftersom kultur som fenomen är en dynamisk helhet som består av olika delar som påverkar varandra.

När det gäller de böcker som jag undersöker stämmer begreppen *generationen av nybygge* och *generation av tillväxt*. Man kan konstatera att arbetets roll i alla huvudpersonernas liv är mycket stort eftersom i böckerna finns mycket beskrivning av arbete. Exempelvis Gerdas livshistoria baserar sig för det mesta på olika arbetserfarenheter som hon har haft, först som lillpiga på sommaren och från femton års ålder på sin egen butik. Sättet på vilket författarna skriver om arbete i allmänhet berättar att människorna förhöll sig till arbetet på ett ganska positivt sätt: enligt min tolkning var det deras väg till en bättre framtid efter kriget. Strömdahl beskriver arbetet i Gerdas egen butik med hjälp av en metafor ”en lek genom livet” (Strömdahl 2016:26) vilket förmedlar Gerdas attityd till arbetet. Ändå tas det upp i boken att arbetet tog nästan all tid och energi och vållade också rädsla (se ex. 5 och 6).

Ex 5. ”Det fanns så mycket som jag [Gerda] inte kunde och inte hade gjort förut.” (Strömdahl 2016:27.)

Ex 6. ”Sommaren var den jobbigaste tiden. Det fanns kvällar som jag måste sitta länge med mina listor. När klockan började bli 11 på kvällen ringde Knutte [Gerdas man] ner och sa, att hördu, nu tycker jag det är tid att du kommer hem. Då samlade jag ihop mina listor och böcker och beställningar och fortsatte här vid köksbordet.” (Strömdahl 2016:32.)

I *Världen enligt Gerda* refereras det även många gånger till fiske som hade varit den viktigaste näringen i skärgården i flera hundra år (Lönnqvist 2015:136, 141). Vid sidan av beskrivning av fiske som yrke (se ex. 7) berättar Gerda att också hon var med och fiskade med sin man när hon bara orkade även om hon själv hade butiken (Strömdahl 2016:34).

Ex 7. ”Alla fiskade: bönder, husfolk och torpare. Fjällfisk och strömming fiskades med not. På 1800-talet hade varje by flera notlag. I början av 1900-talet började man fiska strömming med nät.” (Strömdahl 2016:33.)

Fiske kommer fram också i Lindholms och Barcks biografier som en del av många olika arbetsskildringar. Fiske var inte bara arbete utan också en betydelsefull del av huvudpersonernas identiteter (se kapitel 5). Såväl Thorvalds som Vivi-Anns familjer var

fiskarfamiljer och båda huvudpersonerna blev vana vid fiskarlivet redan som barn. Arbetet var fysiskt hårt och det fanns mycket: ”För den som växte upp i en fiskarfamilj i den västnyländska skärgården på 1930-talet blev nog barndomstiden kort. Det fanns massor av jobb som skulle göras på ett fiskarhemman som Kalvön”. (Lindholm 2011:36.) Lönnqvists (2015) konstaterande om fiskets roll som den viktigaste näringsgrenen får stöd från Lindholm som listar ut att det före vinterkriget levde i Ekenäs landskommun 81 fiskare, som förfogade över 135 farkoster och 830 skötar. ”Årsaldot blev 67 000 kg strömming, 14 000 kg vassbuk, 300 kg lax, 2000 kg sik och 16 000 kg gädda. Därtill tog man upp 40 000 kg annan fisk och fångade hela 60 sälar.” (Lindholm 2011:41.)

Typiskt för tiden var också att man arbetade så mycket man kunde och att man hela tiden försökte hitta fler sätt att tjäna mer. Att ha ett visst yrke var inget mål utan man gjorde många olika jobb samtidigt om de bara fanns. Familjer liknade på sätt och vis företag: alla i familjen hjälpte med arbetet så gott som de kunde, och barnen växte upp i en sådan atmosfär att ingenting skulle komma för sig själv utan genom arbete (se ex. 8). Även arbetsförhållandena lyfts fram: Barck berättar om hennes fasters arbetsliv inom restaurangbranschen och på en lakritsfabrik, där nästan alla arbetare en gång hade svimmat på grund av att våffelmaskinen hade läckt ut gas (Barck 2011:25–26).

Ex 8. ”Den barnrika familjen Nylund på Kalvön var en typisk fiskarfamilj ute i den västnyländska skärgården på 1920- och 1930-talen. Så länge barnen var små skötte Magnus om fisket tillsammans med Lotta, men det dröjde inte länge innan sönerna blev så gamla att de kunde bistå far på fiskefärderna.” (Lindholm 2011:23.)

Många skärgårdsbor levde i naturahushållning vilket betyder att man fick sitt uppehälle av havet och jorden, och kläderna och redskap tillverkade man själv. Detta kommer fram även i tidigare forskning. Exempelvis Lettinen (2004:215) skriver om sammanhållningen mellan skärgårdsborna som var en förutsättning för att alla kunde klara sig. Lönnqvist (2015:175) ger i sin tur exempel på hur man använde fisk som bytesmedel för att få de produkter som inte fanns i den egna miljön. I Thorvalds familj fanns det tolv barn och det var inte alltid lätt att mätta alla munnar (Lindholm 2011:29). Barck beskriver atmosfären så här: ”Det som farfar och farmor hade lärt sina barn var

att arbeta. Inget av farfars och farmors barn var rädd för att ta i och arbeta hårt, men de valde alla att gå sin egen väg” (Barck 2011:19).

Både Lindholm och Barck berättar att också smuggling var vanlig bland fiskare. Man hämtade sprit från de estniska och tyska fartygen som låg på internationellt vatten rakt söder om Hangö. Barcks pappa kom också i kontakt med smugglingen och Barck berättar i boken att pappan blev en bra smugglare: ”Officiellt var han taxichaufför. Men det var dagsarbete. På kvällen och nätter hämtade han smuggelsprit. [...] Det blev långa arbetsdagar, men han var ung och stark.” (Barck 2011:20.) Smugglarna var en gemenskap där alla hjälpte varandra med att avslöja var tullbåten rörde sig (Barck 2011:22). Detta liknar Lettinens konstaterande om att skärgårdsborna inte såg smuggling som kriminal (Lettinen 2004:215).

Efter krigstiden förändrade sig arbetslivet ändå ganska snabbt i skärgården och alla som hade vuxit upp i fiskarfamiljer kunde inte fortsätta med att fiska (se mer om skärgårdens förändring i 2.2). Thorvald gjorde slutligen sin arbetskarriär som motortekniker och Vivi-Ann utbildade sig på teaterbranschen och arbetade inom dramaverksamhet för barn. Båda lämnade skärgården på grund av att arbetsmöjligheterna var bättre på fastlandet, dock båda återvände tillbaka efter många år.

4.3 Naturens och speciellt havets inverkan på kulturen

Havets betydelse för skärgårdsborna kan konstateras vara enorm när det gäller vardagskulturen (se mer i 4.2). I alla tre biografier beskrivs havets inverkan på flera olika sätt: havet lyfts fram i olika sammanhang och det kan påstås vara en röd tråd som hela tiden finns med i huvudpersonernas liv i bakgrunden. För det första ställer havet och den karga naturen ramarna för vardagen: havet påverkar klimatet, levnadsförhållandena och människornas möjligheter att flytta från en plats till en annan. För det andra har det en stor inverkan på människornas arbetsliv samt sysselsättningar på fritiden. För det tredje är havets närhet samtidigt en faktor som skapar en stark gemenskap men också isolerar människor från varandra. Allt detta påverkar naturligtvis

skärgårdsbornas identiteter (se kapitel 5).

En intressant detalj som förekommer i alla tre biografier är att man oftast åker med roddbåtar från ett ställe till ett annat. Naturligtvis använder man också motorbåtar när man åker längre sträck, men det vanligaste sättet att röra sig mellan öarna är att ro. Att röra sig ute på vattnet kan konstateras vara typiskt för skärgårdskulturen. Lindholm berättar att Thorvald och andra barnen i familjen rodde alltid till skolan och det var inget märkvärdigt med att under tioåriga pojkar rodde ensamma flera kilometer per dag. Också kanoterna var viktiga vardagsredskap för skärgårdsborna. Även om Thorvald blev tävlingsidrottare och senare världsmästare i paddling uppstod paddlingsintresset i början bara eftersom det råde brist på motorbåtar och bränsle. ”Kajaken var betydligt smidigare då det gällde att ta sig till posten, butiken – eller för att besöka flickorna på kvällarna” (Lindholm 2011:70). Barck beskriver i boken hur hennes pappa lärde henne att ro (se ex. 9). I exemplet kan läsaren ana hur viktigt det var att barnen lärde sig att ro, men också hur viktigt minne denna inlärningsituation blev för Vivi-Ann.

Ex 9. ”Från roddbåten fanns en lång lina till hans brygga, men han bad mig att ro så långt från bryggan att linan spändes åt. Jag hade all tid att experimentera mig fram hur jag skulle ro och hur jag skulle hoppa och skulle allt ha gått på tok så fanns ju linan där som en trygghet. Jag kunde dra mig själv tillbaka till bryggan.” (Barck 2011:43.)

Även Strömdahl berättar att Gerdas skolväg på tre och en halv kilometer var roddning eller på vintern skidåkning (Strömdahl 2016:19.) Naturen ställde sina krav också för transporter av varorna som Gerda senare sålde på butiken. Färjorna som åkte mellan vissa öar gick inte på vintern och då behövdes isföre för att man kunde transportera varorna över fjärden till Pellinge. Det var ofta Gerdas man som körde lastbilen, och Strömdahl berättar Gerdas minnen från några gånger när hon var rädd för att isen inte skulle hålla. (Strömdahl 2016:29.)

Havet gav skärgårdsborna den viktigaste näringen, nämligen fisket, men dess inverkan för fritidsaktiviteter och traditioner var också stor. Trots att fiske var en viktig inkomstkälla var det också en fritidsaktivitet. ”Havet har varit mitt allt” citerar Strömdahl Gerda när han berättar om Gerdas fritid och drömmar (Strömdahl 2016:34).

Gerda tyckte om att vara med att fiska med sin man alltid när hon hade tid, och Strömdahl berättar om att de fiskade alltid johannelaxen och jullaxen. Som ung brukade Gerda drömma om att fara till sjöss när hon skulle bli vuxen. (Strömdahl 2016:34.) Dessutom ordnade man fiskarfester där man träffade folk. Lindholm berättar att i fiskarfesterna hade man ofta olika tävlingar, t.ex. med kanoter. (Lindholm 2011:32.) Först paddlade och tävlade man utan att det skedde i någon förenings regi men strax efter kriget blev klubbverksamheten inom paddling populärare i skärgården. År 1947 drog kanotklubben Wågen igång sin verksamhet – klubben som också Thorvald blev medlem i och som fortfarande finns i Ekenäs. För Thorvald blev paddlingen den viktigaste fritidsaktivitet, och med sin framgång som paddlare påverkade han säkert idrottskulturen i regionen. (Lindholm 2011:68–70.)

Havets symboliska betydelse som Höckerstedt (2000:26–27) tar upp och de mentala upplevelserna om frihet som Lettinen (2004:197) beskriver när det gäller havet är närvarande även i biografierna i form av olika slags drömmar. Som barn drömde Gerda om att fara till sjöss (Strömdahl 2016:34). För Thorvald, som blev olympisk guldmedaljör i paddling, torde havets betydelse ha varit enorm: ute på vattnet kunde han förverkliga sina drömmar. De mentala upplevelserna blir ändå synligast i Barcks verk. Hon nämner olika stränder och havet i flera noveller, och havets betydelse för henne blir tydlig i exempel 10–12. I exempel 11 personaliserar hon havet, vilket händer genom att hon tilltalar havet och tänker att havet har en karaktär och känslor. Havsbeskrivning kan även tolkas som identitetssökning: hon avspeglar sig själv till havet och funderar på förändringen som har skett. Havet fungerar som symbol för Barck själv – det är samtidigt bekant och främmande. Det ger stöd till henne eftersom hon ofta går att titta på det (se ex. 10), men samtidigt är det oförutsägbart. Att titta på havet och t.ex. segelbåtar är för unga flickor ett sätt att fundera på livet. I exempel 12 beundrar Barck segelbåtar och anser dem som motsats till det arbetsfulla och fattiga liv som hon själv har vant sig vid. Segelbåtarna blir en symbol för frihet och att beundra dem är för Barck och alla andra flickor ett sätt att drömma om ett annorlunda liv.

Ex 10. ”När jag kom hem från skolan längtade jag alltid efter att gå ner till stranden.” (Barck 2011:156.)

Ex 11. ”Vad är det du vill tala om för oss med ditt rytande? Jag sade till mig själv och till havet. Du har ändrat dig. Du är ett annat hav idag än vad du var igår. Du har en annan karaktär idag, eller så har du många olika sinnesstämningar och karaktärer och idag visar du upp den här. Är du arg eller varför ryter du så när du dånar upp mot stranden. Har det hänt något? Varför vispar du upp den torra sanden i mitt ansikte?” (Barck 2011:221.)

Ex 12. ”När jag var sjutton år gick jag på sommaren såsom alla andra flickor i min ålder i Östra hamnen och beundrade segelbåtar. Där fanns människor som kommit seglande till Hangö. Att äga en segelbåt var fint och seglande människor var rika människor. De ägde en båt som de endast behövde för sitt nöjes skull, en båt som inte var ett arbetsredskap. De hade semester och tid att segla. Fiskare hade ingen semester. De arbetade från tidig morgon tills solen gick ner. Tid för något annat än arbete hade de inte. Men de som seglade hade tid. Tid att njuta av livet.” (Barck 2011:230.)

Barck skriver även om barndomsminnen som hade med havet att göra. När hon var liten arrangerade en av familjens grannar sommarverksamhet i Mannerheims barnskyddsförbunds regi där barnen skulle lära sig att simma. Verksamheten var en form av dagpark och den hette ”Sol åt barnen”. Barnen samlades klockan tio framför grannens hus och de gick ”som samlad trupp med en tant längst fram i ledet och en tant längst bak” till stranden där de fick självständigt leka i vattnet eller på stranden. Klockan tolv skulle alla tillbaka till grannens gård och de fick en tallrik välling. Därefter gick de till stranden igen och stannade där till klockan två. (Barck 2011:76.)

Även om huvudpersonerna i biografierna förhåller sig på många sätt positivt till havet och naturen lyfter författarna upp också myntets andra sida (se ex. 13). Livet i naturliga, ”primitiva” förhållanden som Lindholm beskriver, var fullt av arbete, man levde ganska isolerat från andra och levnadsstandarden var låg. De maträtter som oftast förekommer i Barcks barndomsbeskrivning är knäckebröd, välling och fisk. När ”Sverigeföräldrarna” sände julpaket till familjen fick de smaka chocklad, russin, torkade fikon och allt annat som var exotiskt och gott. I paketet fanns också tvål och tandkräm som de inte kände till (se ex. 14).

Ex 13. ”Skärgården på 1930-talet var verkligen ingen idyll, även om det kanske kan te sig så i eftervärldens ögon. Vardagen var karg och hård och kampen om tillvaron satte sin prägel på människorna.” (Lindholm 2011:30.)

Ex 14. ”Jag minns när min bror och jag första gången öppnade en tandkrämstüb. Vi tryckte ut litet av tandkrämen på våra pekfinger min bror och jag och slickade i oss det. Vi tyckte det var gott och efter några dagar hade vi slickat oss i hela tandkrämstuben. Visst kunde min bror läsa att det stod t-a-n-d-k-r-ä-m på tuben, men hur man använde tandkräm hade vi ingen aning om.” (Barck 2011:41.)

De krav som havets närhet ställde till vardagen i skärgården kan inte bara anses vara betydelsefulla för den gamla skärgårdskulturen utan också relevanta orsaker för att en sådan kultur inte längre finns – samhällets struktur och teknologi har genomgått en revolution, och det karga livet i skärgårdens naturliga förhållanden är inte längre ett måste för människor (se mer om skärgårdens förändring s. 2.2). Kargheten var troligen en av de största orsakerna till att de yngre generationerna senare flyttade till fastlandet där vardagen var betydligt behagligare än ute i skärgården. Lindholm skriver om ”skärgårdens svanesång” med vilken han menar avfolkningen och att det gamla, traditionella levnadsmönstret och skärgårdskulturen blev sönder. ”Fiskarbefolkningen, som hade upplevt en primitiv tillvaro utan de nya tidens tekniska hjälpmedel gick efter hand till sina fäder och den yngre generationen var inte längre villig att underkasta sig de strapatser som skärgårdslivet innebar” (Lindholm 2011:146). I och för sig är det inte märkvärdigt att kulturen förändras genom att människorna förändras. Om man exempelvis tar Arnstbergs definition på kultur (se 2.1) som utgångspunkt för kulturforskning är det normalt att kulturer ibland dör. Enligt Arnstberg är kulturen ”en samling regler och värden som upprätthålls och hyllas av en grupp människor” (Arnstberg 1993:22). Om gruppen består av en viss generation kan man nästan anta att kulturen åtminstone förändras, eller t.o.m. dör med nya generationer med olika erfarenheter.

4.4 Sammanhållning och symbios mellan skärgårdsborna

På grund av biografierna kan jag konstatera att gemenskapens betydelse har varit stor till de människor som levde i skärgården på 1930–1970-talen. De flesta skärgårdsborna levde på små öar och det var inte alltid så enkelt att ta sig till fastlandet eller att kunna träffa så många människor. På grund av fattigdomen var det inte möjligt att resa så mycket heller. Dessa är orsaker till att den gemenskap som man hade omkring sig blev viktig för individen. Lettinen (2004) redogör för gemenskapens betydelse för individer och för hela skärgårdskulturen (se mer i 2.2). Tanken om symbiosen mellan skärgårdsbor lyfts fram även i Lönnqvists undersökning när han skriver om bytesekonomi (Lönnqvist 2015:175). Att biografiernas huvudpersoner hör till den svenskspråkiga minoriteten lyfts även upp i biografierna som faktor som har ökat

sammanhållningen mellan individerna. Modersmålets betydelse behandlas ändå i avdelning 4.5, medan i denna avdelning koncentreras på den sida av sammanhållningen och symbiosen som har varit följd av levnadsförhållandena.

Lettinen skriver i sin undersökning om skärgårdsbornas speciella sätt att möta en annan människa: det är en oskriven regel att man alltid utan bråttom kan stanna för en liten pratstund när man träffar folk. Hon skriver också om att man hjälper sina grannar i vardagen och att alla i gemenskapen kan lita på varandra. Hon lyfter ändå fram att skillnaderna i exempelvis den ekonomiska situationen skapar någon bitterhet i gemenskapen, och att skärgårdskulturen därmed är en konstig kombination av individualistisk frihet och att man är beroende av andra i gemenskapen. (Lettinen 2004:197–198.) I *Världen enligt Gerda* lyfts gemenskapens positiva betydelse i vardagen fram mycket tydligt – Strömdahl beskriver förhållandet mellan skärgårdsborna på ett mycket likadant sätt som Lettinen. För Gerda består den s.k. gemenskapen av alla medmänniskor. Enligt Strömdahl är Gerda ”aldrig ensam”, om hon behöver sällskap tar hon en promenad och sticker sig in på kaffe hos någon granne (Strömdahl 2016:9). Detta berättar om kulturens öppenhet: i Gerdas ögon liknar skärgårdsborna en stor familj. I boken finns många ställen där Gerda minns tacksam hurdan hjälp hon har fått av andra människor under årens lopp. Följande citat av Gerda visar detta på ett tydligt sätt (se ex. 15–16). Lindholm lyfter också upp det livliga umgänget och berättar att folk brukade besöka varandra ofta. Han berättar att människorna ordnade s.k. fiskarfester där man hade olika tävlingar, t.ex. med kanoter. För Thorvald var också kanotklubben Wågen, som drog sin verksamhet igång år 1947, en viktig gemenskap. (Lindholm 2011:32, 68–69.)

Ex 15. ”Jag har fått så mycket tillbaka och får det fortfarande. Det är som ett bevis på att jag har gjort något för andra och med andra. Ensam skulle det inte ha gått.” (Strömdahl 2016:29.)

Ex 16. ”Jag har fått så mycket av alla människor. Tove Jansson [Gerdas vän] skrev ett långt tackbrev efter sin 75-årsfest och avslutade med att säga, att man inte kan köpa sina vänner, dom finns där om man sköter om dom. [...] Jag är glad och tacksam för allt som mina vänner har gett åt mig.” (Strömdahl 2016:36.)

När det gäller gemenskapens roll i skärgården är vänskap och öppenhet ändå bara en del

av det hela. Familjens och släktens roll är också betydande för individen. Familjerna var ofta ganska stora och för att kunna klara sig skulle alla hjälpa i vardagen (se även ex. 8). Föräldrarna lärde barnen att göra olika saker och på så sätt lärde man sig att klara sig självständigt (se ex. 17). I naturhushållning blev gemenskapens roll speciellt viktigt. Även om man gjorde allt som man kunde själva var det inte möjligt för en familj att leva oberoende av andra. Lindholm berättar att på Kalvön odlade man inte någon säd utan man bytte till sig brödsäd av någon bonde på fastlandet mot någon fjärding saltströmming (jfr med Lettinen 2004:215 och Lönnqvist 2015:175). Strömdahl lyfter upp sammanhållningen mellan ortsbefolkning och sommargäster som var många i Pellinge (se ex. 18).

Ex 17. ”På Pellinge var det viktigt att alla kunde olika saker. Man skulle kunna göra allt och blev lärd från liten av föräldrarna. Kunskapen har gått över generationer.” (Strömdahl 2016:49.)

Ex 18. ”Sammanhållningen var livsviktig tidigare för att man skulle klara allt. Sommargästerna behövde ortsbefolkningen för att köpa mjölk och förnödenheter. Ortsbefolkningen hyrde ut sina hus till herrskapet och flyttade in i bastukammaren. Alla behövde varandra. (Strömdahl 2016:43.)

Den starka sammanhållningen mellan fiskare lyfts upp också i Barcks bok. Barck berättar att var och en av fiskarna visste var andra fiskade och var man skulle leta efter om det skulle hända något. Fiskarna litade på varandra (jfr med Lettinen 2004:197) och begärde inte hjälp från någon annan än den egna gruppen. (Barck 2011:151–152.) Sammanhållningen gällde inte bara fiskare utan också grannar som var aktiva att hjälpa varandra t.ex. med att sköta barn. Dagparken ”Sol åt barnen” som Barck berättar om var organiserad av familjens grannar. Dessutom berättar Barck om hur hon besökte grannen Sjöström som barn utan att först stämma träff. Barck kände inte frun Sjöström så bra men trots det passade det för frun att lilla Vivi-Ann kom på besök. (Barck 2011:149.) Detta berättar också om kulturens öppenhet.

För den nära gemenskapen var det naturligtvis en stor chock om det hände något illa för någon i gruppen. Barck beskriver människornas beteende när bekanta fiskare, t.ex. hennes pappa, drunknade. Människorna på stranden började ställa frågor till varandra med allvarsamma ansikten och med rädslan i ögonen. De var fåordiga och ville inte tala

om det hemska som hade hänt. ”De började gå med nedböjda huvuden och stannade de för att växla några ord så var det endast frågor de ställde varandra. Ingen hade något svar.” (Barck 2011:151.) Barck berättar också att efter olyckor var det vanligt att folk ville stanna hemma och grubbla för sig själva istället för att klä ångesten i ord. Fiskarna var ändå tvungna att fortsätta med arbetet, men de kunde inte låta bli att fundera på vad olyckorna betydde och alla skapade sina egna teorier för varför olyckorna hade hänt. Olyckorna förstärkte den kollektiva tanken att man var helt hjälplös inför det stora havet, och rädslan inför nya olyckor fanns hela tiden med. Religiositeten i kulturen syns också genom att många sökte efter svar i Bibeln. (Barck 2011:151–152.)

Den nära gemenskapen kan även ha negativa följder när det gäller vardagskultur. Lindholm och Strömdahl koncentrerar sig mer på det positiva medan Barck lyfter upp också det som hon har känt som irriterande eller ångestfull i kulturen. I en novell berättar hon om oskrivna, rigorösa regler som fanns i småstäder på den senare delen av 1900-talet. Samtidigt som samhället blev öppnare än tidigare med t.ex. olika tekniska förnyelser och förändrade attityder förhöll sig många skärgårdsbor mycket avvaktande till allt nytt. Detta kommer även fram i Lettinens konstaterande om att skärgårdsborna förhöll sig rätt så negativt till förnyelser (se även 2.2). ”Man skulle leva såsom ens föräldrar levt och klara sig och överleva lika enkelt som de. Fiska och odla sina egna grönsaker, ha sitt eget potatisland och sin egen gris och sina egna höns. Mjölk, bröd och smör kunde inhandlas i butiken.” (Barck 2011:298.) Barck berättar om en diskussion med en äldre man som inte hade fått äta fisk i flera dagar eftersom det hade varit oväder och fiskarna hade inte vågat sig ut. Då hade Barck föreslagit att mannen skulle köpa fisk från butiken. Mannen hade blivit förvånad och arg mot Barck eftersom hon inte förstod som fiskarens dotter att man inte skulle kunna köpa fisk: ”Vet du int' du så fiskardooter du e' att fiskin finns i sjön? Den som finns i butikin e' rutiger. Sånt skit äter int' jag”, hade mannen svarat. (Barck 2011:299.)

De konservativa könsrollerna beskriver Barck också. Det var en oskriven regel att mannens åsikt var hela familjens åsikt och i en diskussion var kvinnans roll mer att vara en lyssnare än en talare. Ett exempel på de patriarkaliska och konservativa koderna i

samhället är beskrivningen om Barcks grannfru som hade köpt en elektrisk strykjärn. Barck berättar att frun bevarade strykjärnen bland sina underkläder och passade på att stryka endast när mannen var ute och fiskade. För säkerhets skull hade frun ställt också fram gjutjärnsstrykjärnet på spisen så att mannen kunde se att hon strukit när han återvände hem. (Barck 2011:298.) Naturligtvis berodde koderna och reglerna säkert på familjen och man kan inte generalisera att sådana här regler skulle ha gällt alla i skärgårdskulturen. Ändå är de exempel på kulturella fenomen som har varit en del av hela det kulturella fältet.

I en nära gemenskap utformade sig lätt rätt så starka uppfattningar och myter om gemenskapens medlemmar. Det var inte enkelt att förändra dessa uppfattningar och attityder. Barck berättar om "Krykeli", en man som hade fått sitt namn på grund av att han hade klumpfot. Historierna om Krykeli var många: Barcks mamma sade att han var farlig, och det pratades om att han hade höns inne i huset. Några talade om att Krykeli hade skjutit sönder sin båt och därefter gått till polisen och anmält det som ett brott. Myterna levde bland människor på stranden och några trodde på dem, andra inte. (Barck 2011:144–146.) På grund av Barcks beskrivningar kan man konstatera att trots skärgårdskulturens öppenhet fanns också den s.k. myntets andra sida med i vardagen. Det ser ut som att gemenskapen var stark, men för att kunna dra nytta av den skulle man verkligen vara en av den och följa de gemensamma reglerna. Om man hamnade utanför var det inte enkelt att få stöd eller hjälp från andra. Att vara en banbrytare verkar ha varit mycket svårare än idag – åtminstone man har varit tvungen att ha en viss status i gemenskapen för att kunna förändra människornas sätt att tänka. I en gemenskap där alla känner varandra ganska bra är det vanligt att man blir avundsjuk eller bitter om det finns stora skillnader i den ekonomiska situationen, såsom även Lettinen (2004:198) konstaterar.

4.5 Modersmålets betydelse för kulturen

En annan faktor som torde ha gjort gemenskapen starkare är modersmålet: huvudpersonerna i biografierna är svenskspråkiga och tillhör därmed till en språklig

minoritet i Finland. Också miljöerna som beskrivs är svenskspråkiga. Med *ett språkmöte* i litteratur menas när ett verk beskriver ”en två- eller flerspråkig miljö eller situationer där personer som talar olika språk möts” (Pedersen 2002:207). Språkmöten mellan finsk- och svenskspråkiga lyfts upp i alla tre biografier men i Lindholms och Strömdahls böcker finns det inte så mycket beskrivning om dessa. Det kan bero på att svenskans ställning i svensk- och tvåspråkiga områden har varit starkare på 1930–1970-talen än nuförtiden (Höckerstedt 2000:163) och att huvudpersonerna i biografierna inte har fäst så speciell uppmärksamhet på språkfrågan. Däremot Barck tar ändå upp språkmöten i flera noveller och i hennes biografi kan läsaren tydligt se språkets betydelse för gemenskapen. Barck har växt upp i Hangö som är en större stad jämfört med Ekenäs och Pellinge, vilket kan vara en orsak till att det har funnits mera språkmöten.

Strömdahl berättar att Gerda inte har lärt sig finska i skolan. Dåförtiden var finskan frivilligt i skolan och ville man lära sig det skulle man stanna i skolan för en timme längre efter skoldagen. Enligt Gerda var alla eleverna med i undervisningen men eftersom det var frivilligt tyckte de att det inte var roligt och ville de inte läsa det. ”Det var roligare att fara ut på sjön och gräva i gyttjan och på vintern ut och skida.” (Strömdahl 2016:19). Gerda är också själv lite förvånad över hur hon har klarat sig i butiken utan kunskaper i finska, men hon konstaterar att många finskspråkiga kunder har haft kunskaper i svenska. Hon har inga dåliga minnen från språkmöten utan tror att alla kunder har fått vad de har velat ha. Gerda betonar att kroppsspråket har varit viktigt i kommunikation och medger att kunskaperna i finska inte är det enda som hon borde ha kunnat. ”Det är så mycket som jag borde ha kunnat men kan inte. Men det är underligt hur det ändå har gått.” (Strömdahl 2016:20.) Strömdahl berättar att när Gerda började med butiken var hon rädd för hur hon skulle klara sig med arbetet, och en sak som också vållade rädsla var att hon inte kunde finska. Det var ändå roligt att speciellt i början talade kunderna svenska med henne, och när finskan så småningom har blivit vanligare bland kunderna har hon vant sig vid det. Gerdas attityd till språkfrågan förblir ändå tydlig på grund av en citat. Enligt Gerda är svenska språket en del av hela Pellinges identitet och hennes attityd är att omgivningen inte behöver eller ska förändras

(se ex. 19). Detta ger stöd till både Kukkonens och Höckerstedts påståenden om att språket är den viktigaste identitetsskapande faktorn (Kukkonen 2003:7) och att språket ger gemenskap samt att gemenskapen är ett resultat av ett folks gemensamma historia (Höckerstedt 2000:33,36).

Ex 19. ”Men jag tycker nog att på Pellinge talas man svenska. Den här omgivningen och naturen, det är en gammal, genuin bygd och den har alltid varit svensk.” (Strömdahl 2016:43.)

Strömdahl tar inte språkmöten upp i fler ställen i boken så det inte så meningsfullt att dra en mer omfattande slutsats om Pellingebornas attityder till finska språket. Det som man ändå kan läsa mellan raderna är att människorna inte har sett kunskaperna i finska, eller i några andra språk heller, som livsviktiga när Gerda var barn. I den egna gemenskapen har man klarat sig bra på svenska och man har kanske inte sökt sig till situationer där språkkunskaperna hade varit viktiga. På 1930-1970-talen levde man ändå ganska isolerat på skärgården. Modersmålets inverkan för vardagskulturen har sammanfattningsvis varit att det troligen har förstärkt gränsen mellan ”vi i Pellinge” och ”de andra i övriga Finland” (jfr med Höckerstedt 2000:33).

I Barcks biografi finns många språkmöten mellan svenska och finska. Utgående från dessa kan man konstatera att modersmålet har varit en avskiljande faktor mellan den egna gemenskapen och andra människor i den kultur som Barck har vuxit upp i. Det kommer fram i många ställen i boken att det finska språket var svårt och att Barck inte förstod det (se ex. 20–22).

Ex 20. ”De talade finska som jag inte förstod så bra [...]” (Barck 2011:156.)

Ex 21. ”Jag fick villkor i finska och skulle på villkorskurs i Helsingfors.” (Barck 2011:216.)

Ex 22. ”Jag satt och arbetade på min finska. Jag hade tagit en brevkurs i finska och skulle jobba med brevsvaret. Det här brevet var svårare och ointressantare än de tidigare. Jag försökte koncentrera mig och intala mig själv att det var intressant, men det lyckades inte.” (Barck 2011:260.)

Attityden till det finska språket och finskspråkiga var negativ i gemenskapen. Detta blir tydligt när Barck berättar om s.k. ”Kudeneuleflickorna”. De var finskspråkiga flickor som kom till Hangö efter kriget för att arbeta i ett nytt textilföretag som hette Hyvon-Kudeneule. Efter kriget ville regeringen starta ny industri i Hangö eftersom det gamla

hade blivit förstörd, och nya företag fick köpa stora områden för en struntsumma, som Barck berättar. Hon konstaterar att det var också fråga om "en förfinskningsprojekt" från regeringens sida men att de ansvariga i Hangö inte förstod det dåförtiden. Termen *förfinskning* lyfts fram även i Höckerstedts verk (Höckerstedt 2000:154,170,178). Kudeneuleflickorna bildade en helt egen grupp. Barck beskriver att de klädde sig annorlunda och uppträdde annorlunda än hangöborna vilket ledde till utfrysning och mobbning. Hangöborna tyckte att flickorna var litet "skrattretande" (Barck 2011:193) men konflikterna och stridigheterna blev större när en del av Kudeneuleflickorna blev kära i svenskspråkiga män från Hangö. En typisk replik som många unga hangöpojkar fick höra av sina mödrar var att "se till att du inte kommer hem med en från Kudeneule" (Barck 2011:193). Den svenskspråkiga gemenskapen i Hangö ansåg finskspråkiga huvudsakligen som ett hot mot sig själva, troligen eftersom den största delen av familjerna inte förstod det finska språket och människorna var rädda för förändringen i den gamla, trygga gemenskapen. Detta ger stöd till Lettinens forskningsresultat om att skärgårdsbornas attityd till människor från främmande orter var främst negativ och att de var "ett hot" mot den egna trygga gemenskapen (Lettinen 2004:215).

Barck konstaterar ändå att gemenskapen så småningom förändrades: nuförtiden är andelen svenskspråkiga i Hangö 42,5 % (se 3.2). Barck berättar att hon senare hade en finskspråkig pojkvän. Hon minns att det kändes litet spännande att tala ett annat språk med honom än med dem som hon annars umgicks med (Barck 2011:228). Barcks generation var utan tvivel den som upplevde den stora förändringen i kulturen. Den nya generationen ville inte längre leva ett sådant liv som deras föräldrar. När den gamla gemenskapen med sina regler började försvaga, förändrade sig också vardagskulturen närmare till den som den nuförtiden är (se 2.2). Beskrivningen liknar det som Höckerstedt skriver om den ständigt förändrande språksituationen (Höckerstedt 2000:168–199).

4.6 Jämförelse mellan kulturbeskrivningarna

I avdelningarna 4.1–4.5 har jag analyserat kulturbeskrivningen i biografierna. I analysen har jag redan konstaterat om de beskrivna temana liknar varandra eller inte, dvs. om temana förekommer i alla tre biografier eller om författarna har haft olika synvinklar när det gäller ett visst tema. I denna avdelning koncentrerar jag mig sammanfattningsvis på att lyfta fram skillnaderna och likheterna mellan kulturbeskrivningarna. Jag diskuterar också eventuella orsaker till skillnaderna och likheterna. Genom att jämföra olika beskrivningar ser jag tydligare det gemensamma i alla biografier, vilket ökar beskrivningens objektivitet.

I stort sett beskriver författarna skärgårdskulturen på ett sinsemellan likadant sätt. De teman som förekommer i alla tre biografier är kriget, arbete, havet, vardagens karghet, gemenskapens roll i vardagen och det svenska språket. Dessa kan därmed konstateras vara de viktigaste byggstenarna av skärgårdskulturen på 1930–1970-talen. Författarna betonar naturligtvis temana på ett lite varierande sätt. I Lindholms och Barcks biografier finns mer krigsbeskrivning än i Strömdahls bok vilket beror säkert på att krigens inverkan för vardagen var större i Hangö och Ekenäs än i Pellinge. Barcks biografi baserar sig på hennes egna minnen från vardagslivet och innehåller mest känsloladdade situationsbeskrivningar vilket gör att vardagslivet blir betonat på ett mer realistiskt sätt än i andra biografier. Samtidigt är beskrivningens subjektivitetsgrad större än i andra biografier som inte är självbiografiska. Biografiernas ändamål är också sinsemellan annorlunda (se 3.1) vilket säkert har en inverkan på skrivstilen och temana som lyfts fram.

Huvudpersonernas kön verkar inte vara en avskiljande faktor i beskrivningen. I Barcks och Strömdahls biografier, där huvudpersonen är en kvinna, beskrivs vardagen mycket ur hela familjens synvinkel så att det också blir en manlig perspektiv på vardagen. Barck berättar mycket om sin fars liv och Strömdahl om sin makes liv. Hemorten verkar inte vara en mycket avskiljande faktor heller, åtminstone om man räknar bort

krigsbeskrivningen. Det ser ut som att fiskarlivet har varit rätt så likadant i alla tre orter oberoende av regionen.

De största skillnaderna i kulturbeskrivningarna är däremot sätten hur huvudpersonerna förhåller sig till den kultur som de har vuxit upp i. Gerdas synvinkel är mycket positiv och även de svåraste tiderna beskrivs på ett mycket positivt sätt. Gerda verkar vara tacksam för den kultur som hon har vuxit upp i, och hon är den enda av huvudpersonerna som har levt hela sitt liv i sin barndomsmiljö. Däremot Barck beskriver sitt liv på ett mycket realistiskt sätt, i många ställen t.o.m. äckelrealistiskt. I boken finns många negativa känslor som rädsla, sorg och hat. Lindholms bok är kanske den neutralaste när det gäller känslor: han tar inte ställning till om skärgårdskulturen har varit bra eller inte. Ändå upprepar han många gånger att Thorvalds idrottskarriär är en följd av skärgårdskulturen vilket kan ses som en positiv synvinkel.

Skillnaderna i synvinklarna och förhållningssätten till kulturen beror naturligtvis också på biografiernas ändamål (se 3.1). När det gäller Lindholms och Strömdahls böcker har författarnas syften varit att hedra Thorvald Strömberg och Gerda Englund som personer medan kulturbeskrivningen har varit en motiv i bakgrunden. Syftet med Barcks novellsamling har troligen varit att väcka tankar och känslor och berätta en livshistoria som inte är på något sätt förebildlig. Kulturens inverkan för människan kommer där fram på både positivt och negativt sätt.

5 Identiteterna av skärgårdsborna

När det gäller identitetsforskning är det relevant att fästa uppmärksamhet på vems synvinkel är det fråga om. Uppfattningen om identiteten av en individ eller en grupp kan se annorlunda ut beroende på vem man frågar, eftersom människorna omkring oss bara ser en del av vår verksamhet. Om individen i sin tur beskriver sin identitet själv kan berättelsen variera på grund av situationen och kontexten. Därför är det viktigt att definiera vem eller vilka beskriver identiteten och berättar om den (jfr med 2.1).

I denna undersökning är mitt syfte att analysera hurdana identiteter böckernas huvudpersoner har samt hur skärgårdskulturens inverkan kan ses i identiteterna. Ur ett psykologiskt perspektiv handlar det om *en narrativ identitet* (se 2.1) när det gäller Vivi-Ann Barcks identitet eftersom hon berättar om sig själv i boken – Barck är både författare och bokens huvudperson. Däremot i Lindholms och Strömdahls böcker är författaren och huvudpersonen inte desamma, och författarens bild av huvudpersonen har skapats på grund av intervjuer mellan författaren och bokens huvudperson. Detta leder till att det är fråga om *en identitet genom diskussion* (se 2.1) som sedan har skrivits till en bok.

Med *identitet* kan menas en subjektiv känsla om en själv, men begreppet kan också referera till exempelvis de drag som gör att en grupp av människor känner sig att vara en grupp (se 2.1). I de följande avdelningarna analyserar jag både den sociala och personliga identiteten hos biografiernas huvudpersoner. Jag har valt att analysera identiteterna separata från varandra därför att bilden om var och en blir på så sätt tydligast. Ett annat alternativ skulle ha varit att söka efter gemensamma drag och skillnader hos huvudpersonernas identiteter, men då skulle bilden om identiteterna som helheter ha kunnat bli lite oklar.

5.1 Thorvald – ”skärgårdens son”

Thorvalds sociala identitet kommer fram i biografien på många sätt. På grund av de meningsbärande enheterna som finns i materialet har jag skapat följande kategorier, som också kan ses vara de viktigaste byggstenarna av Thorvalds identitet: skärgården, Ekenäs, fiskarfamiljen, paddlingen och idrotten, nationaliteten och individualismen. Grupperna som han känner sig att höra till, dvs. delarna av den sociala identiteten, är exempelvis fiskarfamiljen, fiskargemenskapen, finlandssvenskarna, Ekenäsborna och finländarna. När det gäller Thorvalds personliga identitet lyfts fram hans idrottskarriär samt en individualistisk livsattityd. Dessutom betonas själva skärgårdens betydelse mycket i biografien när det gäller Thorvalds identitet och uppväxt. I det följande presenterar jag var och en kategori.

5.1.1 Skärgården och Ekenäs

Skärgårdens roll för Thorvalds identitet är som en röd tråd genom hela biografien. Även om det är fråga om ett geografiskt område liknar skärgården ändå något mänskligt för Thorvald eftersom den beskrivs som Thorvalds uppfostrare. Detta kommer fram t.ex. i biografins titel, ”*Thorvald Strömberg – skärgårdens son*”. Thorvald tillbringade hela sin barndom hos morföräldrarna, och hade dålig kontakt med sin mor som ville att morföräldrarna skulle uppfostra honom. Thorvald antar att detta beror på att hans föräldrar var oäkta, vilket dåför tiden var en tabu som man inte ville tala om. Snart efter att Thorvald föddes gifte sig Thorvalds mor med en man med släktnamnet Strömberg, som också blev Thorvalds släktnamn. Enligt Lindholm hörde Thorvald ändå definitivt inte till den strömbergska familjen utan växte upp lycklig på Kalvön hos morföräldrarna. (Lindholm 2011:34–35.) Att Thorvald distanserade sig från den biologiska familjen torde ha lett till att skärgårdens roll som uppfostrare och hem har blivit betydelsefull. Rollen blir synlig i många beskrivningar som Lindholm använder om Thorvald, exempelvis ”skärgårdsyngling” (Lindholm 2011:76, se även ex. 23–27). I exempel 23–25 betonas skärgårdens roll med språkliga effekter som starka och definitiva uttryck ”det bästa”, ”allting”. Lindholm använder även *inversion*, en lite

ovanlig ordföljd, (se Hellspång 2012:130) i exempel 24 för att betona skärgårdens betydelse för Thorvald. I exempel 25 handlar det om en slags *metafor, liknelse* (se Hellspång 2001b:1), när Lindholm jämför Thorvald med ”en produkt av skärgårdslivet”. Lindholm lyfter upp både miljöns och kulturens inverkan på Thorvald, vilket refererar till skärgårdens unikhet både geografiskt och kulturellt. I samma exempel konstaterar Lindholm att en sådan här skärgård inte längre finns, vilket ökar även Thorvalds unikhet i läsarens ögon.

Dessutom beskrivs skärgården och Ekenäs i flera ställen för Thorvalds hem (se ex. 26 och 27). I exempel 26 berättar Thorvald hur det känns att lämna Ekenäs när han flyttade därifrån efter arbete, och exempel 27 i sin tur beskrivs hur det kändes att komma tillbaka. Båda exempel berättar om Thorvalds känslorika förhållande till sin hemregion: han var ledsen att han var tvungen att flytta bort, men ville komma tillbaka och torde även ha känt som plikt att jobba och betala skatt i hemstaden. Detta kan ses som ett tecken på skärgårdsbornas välfungerande gemenskap (se även 4.4). Att ta ansvar för den egna livsmiljön var något som Thorvald inte ville slippa att göra. Återvändandets glada känslor (se ex. 27) betonas med *en klimax* (se Hellspång 2012:134) där Lindholm upprepar i olika meningar att Thorvald kom tillbaka till platsen som han hörde till.

Ex 23. ”Det bästa var när han fick åka med ut och ro med morfar i fiskebåten.” (Lindholm 2011:35.)

Ex 24. ”Det var i skärgården allting började.” (Lindholm 2011:11.)

Ex 25. ”Allting hade sin utgångspunkt i det hårda livet i den karga sydfinländska arkipelagen. Thorvald om någon, var en produkt av skärgårdslivet – en miljö och en kultur som idag är ett minne blott.” (Lindholm 2011:11.)

Ex 26. ”Tyvär är det så här, det är mina vägar som jag måste gå. Men det kommer en dag när jag är tillbaka i Ekenäs och då ska jag nog jobba i Ekenäs och betala skatt här. / Den dagen kom år 1991.” (Lindholm 2011:152.)

Ex 27. ”Det [Att komma hem till Ekenäs] är alldes omöjligt att beskriva! Det var mer än att vinna en medalj vid någon tävling. Thorvald var hemma. Cirkeln var slut.” (Lindholm 2011:157.)

5.1.2 Fiskarfamiljen

Fiskargemenskapen är även av stor betydelse när det gäller Thorvalds sociala identitet. Att vara från en fiskarfamilj är något som Thorvald är mycket stolt över (se ex 31). Fiskets stora roll för identiteten blir synlig i många uttryck (som även är meningsbärande enheter) som Lindholm använder i biografien, t.ex. ”fiskarvardagen” (Lindholm 2011:11), ”fiskarhemman” (Lindholm 2011:11,36), ”fiskarfest” (Lindholm 2011:69), ”fiskarfamilj” (Lindholm 2011:36) och ”fiskarlivet” (Lindholm 2011:64). Detta stöder Lettinens (2004) och Lönnqvists (2015) forskningsresultat om fiskets betydelse för skärgårdsbornas identitet (se mer i 2.2). Vid evakueringen år 1940 då familjen var tvungen att lämna det gamla hemmet på Kalvön var den viktigaste detaljen i det nya hemmet att där fanns ”samma goda hamn” (Lindholm 2011:48). Detta refererar också till att möjligheten att fiska gjorde ett hem till ett hem.

5.1.3 Paddlingen och idrotten

Att vara kanotist och toppidrottare är relevant när det gäller Thorvalds personliga identitet. Lindholm beskriver Thorvald exempelvis med följande uttryck: ”en av de största finländska och finlandssvenska idrottsprofilerna genom tiderna” (Lindholm 2011:9), ”världsmästare och olympisk guldmedaljör” (Lindholm 2011:9), ”en internationell världsstjärna” (Lindholm 2011:9), en legend inom sin idrottsgren” (Lindholm 2011:9), och ”tävlingspaddlare” (Lindholm 2011:67). Lindholm betonar skärgårdens roll även när det handlar om Thorvalds idrottskarriär (se ex. 28–30) genom att lyfta fram de karga förhållandena, den arbetsfulla vardagen och den stora familjen som faktorer som gjorde Thorvald till en framgångsrik paddlare. Den egna föreningen, kanotklubben Wågen, lyfts även fram flera gånger och t.ex. beskrivningen ”Wågen-ungdomarna” används för att tala om Thorvald och paddlarmemenskapen (Lindholm 2011:74) av vilket kan antas att kanotklubben har varit en del av Thorvalds sociala identitet.

Ex 28. ”Hårt kroppsarbete gav Thorvald den järnhårda fysik som låg till grund för hans framgångar på tävlingsbanorna.” (Lindholm 2011:73.)

Ex 29. ”Kampen om gunsten och behovet att hävda sig i konkurrensen med äldre släktingar gav Thorvald den karaktär som förde honom vidare i livet – och som påverkade honom resten av livet. Det gäller att vara duktigare än de andra. Och envis. Att hålla på sitt. Att inte ge efter. Så skapas en världsmästare!” (Lindholm 2011:38.)

Ex 30. ”vi insåg att kajaken var betydligt smidigare då det gällde att ta sig till posten, butiken – eller för att besöka flickorna på kvällarna. (Lindholm 2011:70.)

5.1.4 Nationaliteten

Att Thorvald var finlandssvensk lyfts fram i några ställen i biografen, men för det mesta handlar det bara om korta benämningar som attribut: ”[Thorvald var] en av de största finländska och finlandssvenska idrottsprofilerna genom tiderna” (Lindholm 2011:9). I citatet anges även attributen ”finländsk” vilket är ett tecken på att finlandssvenskheten och modersmålet kanske inte är den viktigaste delen av Thorvalds identitet, utan att han kände sig lika mycket som finländare. Detta stöder Heikkiläs (2011) undersökningsresultat om att finlandssvenskheten inte nödvändigtvis är en så avskiljande faktor när det gäller livsstil och kultur bland finländarna, utan många andra faktorer i individens bakgrund har en betydligare inverkan för kultur, identitet och livsstil (Heikkilä 2011:56). Nationaliteten kan ändå påstås vara en viktig faktor när det gäller Thorvalds identitet, vilket blir synligt i exempel 31–33 där nationaliteten benämns. Det ska ändå tas hänsyn till att nationaliteten ofta betonas när det är fråga om idrottare, eftersom de i de flesta idrottsgrenar representerar landet i världsmästerskapstävlingar och i Olympiska i stället för en stad eller en klubb. Modersmålets roll för identiteten, som t.ex. Höckerstedt (2000) betonar i sitt verk, lyfts inte fram i biografen. Thorvalds attityd till det finska språket verkar vara positiv på grund av att han anger som en orsak för att flytta till Tammerfors att han vill lära sig ordentlig finska, vilket man enligt honom inte kan göra i Ekenäs (Lindholm 2011:103). Om Thorvald hade problem med det finska språket när han flyttade till Tammerfors diskuteras inte i biografen.

Ex 31. ”Finlands flagga går i topp och Vårt Land ljuder i den danska skymningen för den blyge 19-åriga grabben från ett litet fiskarhemman i Ekenäs skärgård.” (Lindholm 2011:11.)

Ex 32. ”Den okände finländaren heter Thorvald Strömberg” (Lindholm 2011:10.)

Ex 33. ”Resten är finländsk idrottshistoria.” (Lindholm 2011:71.)

5.1.5 Individualismen

Individualismen som Höckerstedt (2000) och Lettinen (2004) tar upp som byggsten av den finlandssvenska identiteten (se 2.2) lyfts fram i flera ställen i biografen, och den kan ses som en del av Thorvalds personliga identitet. Lindholm använder många uttryck som refererar till att Thorvald var en individualist och upprepar i flera ställen att Thorvald gick sina egna vägar (se ex. 34–37).

Ex 34. ”Det är också berättelsen om en egensinnig, viljestark ung man som går sin egen väg i livet. Oberoende av omgivningens tryck eller åsikter gör han som han tänkt sig och bryter mot de gamla mönstren för hur man borde göra.” (Lindholm 2011:9.)

Ex 35. ”Thorvald var en utpräglad individualist, som alltid hade gått sina egna vägar.” (Lindholm 2011:65.)

Ex 36. ”Han gick sin egen väg, så som han alltid hade gjort.” (Lindholm 2011:103.)

Ex 37. ”Hans stil liknar ingen annans.” (Lindholm 2011:10.)

5.2 Gerda – ”en central gestalt på Pellinge”

Gerdas sociala identitet liknar i viss mån Thorvalds: gemensamt är t.ex. det känslorika förhållandet till den egna hemregionen i skärgården samt fiskargemenskapen. Andra grupper som Gerda identifierar sig med är familjen och vänkretsen. Det svenska språkets betydelse, och på så sätt den språkliga gemenskapens betydelse för Gerdas identitet blir även synlig i biografen. När det gäller Gerdas personliga identitet är den viktigaste byggstenen hennes egen butik. Individualismen och den positiva livsattityden som Höckerstedt (2000) och Mäkipere (2016) tar upp som typiska finlandssvenska drag betonas även i biografen. Jag har kategoriserat de meningsbärande enheterna till följande kategorier: hemregionen och gemenskapen i Pellinge, det svenska språket, den positiva livsattityden och den egna butiken. I det följande redogör jag för var och en kategori.

5.2.1 Hemregionen och gemenskapen i Pellinge

Rubriken i denna avdelning (Strömdahl 2016:8) berättar mycket om Gerdas sociala identitet: hon hör till Pellingebor och gemenskapen i Pellinge är mycket viktig för henne. Sammanhållningen mellan exempelvis grannar och alla andra medmänniskor i byn är stark, vilket kommer fram i exempel 38–39. Detta liknar Lettinens (2004) resultat (se 2.2) och kan antas vara en följd av skärgårdskulturen: människorna växer upp i en sådan atmosfär att människorna hjälper varandra och det blir ett beteendemönster. Pellinge beskrivs i biografen som ”ett paradiset” och Gerda konstaterar att de har ju sin egen lilla värld i Pellinge (Strömdahl 2016:43) på grund av vilket kan antas att Pellinge som by också har sin egen identitet. Dessutom är havets närhet viktigt för Gerda som har bott vid havet hela sitt liv. Konstaterandet ”havet har varit mitt allt” (Strömdahl 2016:34) berättar om Gerdas förhållande till havet och ger för sin del stöd till Höckerstedts tanke om att havet fungerar som symbol för hela finlandssvenskheten (Höckerstedt 2000:26–27).

Ex 38. ”Gerda är en glad och social människa som har många vänner både bland fastbosatta Pellingebor och bland sommargäster. [...] Jag går ut här på vägen och finns där ingen att tala med så går jag in till någon och så får jag ännu kaffe.” (Strömdahl 2016:36.)

Ex 39. ”Att vara behövd är jätteviktigt för mig, jag tror att det är medfött. Vår pappa var likadan, han tyckte om människor. (Strömdahl 2016:47.)

5.2.2 Det svenska språket

Att vara svenskspråkig och att kunna leva på svenska i en svenskspråkig miljö är viktigt för Gerda (Strömdahl 2016:43). Strömdahl skriver att Gerda betonar det förgångnas betydelse när det gäller det svenska språkets roll: i Pellinge har omgivningen alltid varit svensk och att det svenska språket därför hör till Pellinge (se även ex. 19). Här handlar det om identitetens kärna – som Höckerstedt konstaterar är ”gemenskapen ett resultat av ett folks gemensamma historia” (Höckerstedt 2000:33, 36). Att man har något gemensamt gör att man känner sig att höra ihop, vilket leder till att gemenskapen blir en del av individens sociala identitet (Aroseus 2016). Samtidigt distanserar sig individen från dem som är annorlunda, i detta fall från de finskspråkiga. Att det finska språkets roll så småningom har blivit starkare även i skärgårdsregionen (Höckerstedt 2000:161)

har förmodligen lett till att en del av svenskspråkiga känner sig hotade (jfr Lettinen 2004:215), och det egna modersmålets roll blir allt viktigare när det gäller deras identitet. Även om Gerda inte verkar förhålla sig negativt till de finskspråkiga försvarar hon det svenska språkets status, vilket är ett tecken på att modersmålet är en viktig del av hennes identitet. Kukkonen skriver också om länken mellan språket och känslan av säkerhet: ”en stark språklig identitet gör att man känner sig säker på sitt språk” (Kukkonen 2003:14). Kukkonens påstående får stöd från Strömdahl som lyfter upp känslan av osäkerhet när hon skriver om Gerdas umgående med finskspråkiga kunder, speciellt när Gerda började med butiken (Strömdahl 2016:43).

5.2.3 Den positiva livsattityden och den egna butiken

Mäkipere tar upp den positiva livsattityden som ett drag som uppfattas speciellt finlandssvenskt (Mäkipere 2016:53–54). Optimismen lyfts fram även i Strömdahls biografi och den kan konstateras vara en relevant del av Gerdas personliga identitet. Gerdas positiva livsattityd blir synlig i flera citat där Gerda betonar hur tacksam hon är till sina medmänniskor (Strömdahl 2016:8, 29) och i exempel 40 där Gerda berättar om sitt arbete i butiken som hon jämför med en lek. Dessutom är hela biografins stil mycket positiv: Strömdahl skriver för det mesta om det positiva, och när hon behandlar negativa händelser eller minnen konstaterar hon alltid hur Gerda ändå har klarat sig. Detta kan naturligtvis bero på biografins ändamål som jag redan tidigare (i 4.6) tog upp.

Ex 40. ”Tänk att man har kunnat leka hela sitt liv” (Strömdahl 2016:8.)

Ex 41. ”Vi lekte alltid butik med Marita, min lillasyster”, berättar Gerda. ”Och jag bara leker fortfarande. Vem får leka hela sitt verksamma liv? Det finns inget bättre!” (Strömdahl 2016:26.)

När det gäller Gerdas personliga identitet spelar arbetet i butiken en stor roll. Butiken beskrivs som något som är Gerdas eget, även om Gerda konstaterar att hon har fått mycket hjälp från andra. Den är också något som Gerda har vuxit upp med under årens lopp: Strömdahl benämner känslor som rädsla, osäkerhet och bråttom när hon berättar om arbetet, speciellt när Gerda vid femton års ålder började med butiken och allt var nytt (se ex. 5, 6 och 15). Att Gerda ändå har klarat sig har troligen förstärkt Gerdas

identitet som butikföretagare. Butikens roll betonas med ordval som skapar en mycket positiv bild om den, och på grund av vilka läsaren ser hur viktig butiken är för Gerda (se ex. 41–44). Exempelvis orden ”själ” och ”hjärta” i exempel 42 vädjar till känslor.

Ex 42. ”Gerda har satt hela sin själ och hjärta på butiken.” (Strömdahl 2016:29.)

Ex 43. ”Gerda, butiken och Pellinge bildar en hel värld.” (Strömdahl 2016:43.)

Ex 44. ”Butiken var hela mitt liv och jag är glad för att jag har kunnat göra något för mina medmänniskor. (Strömdahl 2016:26.)

5.3 Vivi-Ann – ”fiskarens dotter”

När det gäller alla de tre identiteter som jag analyserar i denna undersökning skulle jag säga att Vivi-Anns identitet bygger mest av de tre på fiskargemenskapen, och som biografins titel lyder, på att vara ”fiskarens dotter”. Andra byggstenar på Vivi-Anns sociala identitet är familjen och släkten, som ändå inte alltid lyfts fram så positivt, samt hemregionen vid havet. Det svenska språkets roll för identiteten kommer även fram i biografien, men den beskrivs mer som byggsten av den omgivande gemenskapens, Hangöbornas, identitet i stället för att vara en så betydelsefull del av Vivi-Anns identitet. Den personliga identiteten hos Vivi-Ann baserar sig främst på att hon är sin pappas dotter och att pappan var fiskare, men att pappan drunknade när Vivi-Ann var åtta år gammal (Barck 2011, bokomslaget). Pappas drunknande torde vara en orsak till att havet också har en speciell roll för Vivi-Anns personliga identitet. En annan orsak är naturligtvis havets dagliga närhet. Det handlar om ett självbiografiskt verk, och samtidigt är funderingarna kring identitetsfrågor ett viktigt motiv i biografien. Ett motiv i biografien är också att behandla det svåra förhållandet med mamman. Detta spelar en stor roll när det gäller Vivi-Anns identitet, men eftersom det inte har en så tydlig koppling till skärgårdskulturen lämnar jag behandlingen av temat utanför denna undersökning. I det följande redogör jag för kategorierna som jag har skapat på grund av de meningsbärande enheterna och som jag har gett namnen ”fiskargemenskapen”, ”pappa-dotter-förhållandet”, ”havet” samt ”distansering”.

5.3.1 Fiskargemenskapen och pappa–dotter-förhållandet

Fiskargemenskapens roll för Vivi-Anns identitet blir synlig i flera noveller. För det ena beskrivs fiskarlivet mycket (se även 4.2 och 4.3) och för det andra använder Barck i många ställen possessiva pronomen när hon talar om t.ex. stränder och andra saker som har en koppling till fiske. Biografins titel, ”*Fiskarens dotter*” är ett exempel på fiskets betydelse för identiteten – vilket betonas av genitivformen ”fiskarens”. Andra exempel på användning av possessiva konstruktioner finns i exempel 45. De possessiva pronomen är Barcks sätt att tydliggöra gemenskapens gränser: vem som hör till vilken gemenskap och samtidigt fundera på den egna identiteten, dvs. om hon ändå är en del av fiskargemenskapen även om hennes pappa inte längre lever. Pappas drunknande som en traumatisk händelse verkar ha lett till någon slags identitetsförvirring när det är fråga om tillhörandet till fiskargemenskapen (se ex. 45). Beskrivningen av gemenskapen liknar på många sätt det som även Lettinen (2004) och Lönnqvist (2015) lyfter fram – att fisket har kanske en stor inverkan på vardagskulturen (Lönnqvist 2015:175, 135) och att vara fiskare eller medlem av en fiskarfamilj leder till att man kan kalla sig för en ”riktig” skärgårdsbo (Lettinen 2004:197). Motstridigt är ändå hur fiskargemenskapen förhåller sig till Vivi-Ann efter att hennes pappa har dött: på grund av biografien får läsaren en känsla av att de bekanta fiskarna inte längre tar så mycket kontakt med Vivi-Ann, och att hon snarare utelämnas från gemenskapen i stället för att de tillsammans skulle ha fortsatt med vardagen (se ex. 45).

Att Barck har längtat efter sin pappa har lett till att det goda pappa–dotter-förhållandet med honom och hans roll för Barcks identitet betonas i biografien. Pappan lärde Vivi-Ann att ro (se ex. 9) och tog med sig ut på havet (se ex. 46). Med pappa lärde Vivi-Ann mycket, speciellt om fiskarnas arbetsuppgifter och kände sig att vara viktig (se ex. 47). Allt detta förstärker Barcks känsla av att vara en ”fiskares dotter” och att höra till fiskargemenskapen.

Ex 45. ”Efter att pappa dött kunde jag inte mera gå ner till hans strand. Den tillhörde inte längre mig. Gick jag dit gav de fiskare som då råkade vara nere vid sina butkor mig konstiga blickar. [...] Det var samma män som pratat med mig varje dag när jag rörde

mig där med pappa. Nu hade de ingenting att säga mig. [...] Jag började gå ner till andra stränder.” (Barck 2011:156.)

Ex 46. ”En solig dag åkte vi ut med pappas stora motorbåt och de [gästerna] tog fotografier av den resan som de senare skickade till oss. [...] På bilderna sitter jag tätt intill pappa och pappa skrattar på alla bilder. Jag sitter där med mitt blonda hår fladdrande kring hjässan och knuffar mig så nära pappa att jag knappast syns.” (Barck 2011:36.)

Ex 47. ”Alla arbeten som pappa gjorde fick jag delta i. Skulle han spika eller borra, bad han mig hålla i det som skulle spikas eller borras. [...] Skulle han sätta ut nät ville han ha mig med för att ge honom fiskelycka. [...] Jag visste hur man skulle trä upp fisken när den skulle rökas. Jag lärde mig putsa flundernät och reda ut nättrassel. Jag var världens bästa på att putsa flundernät, sade pappa.” (Barck 43–44.)

5.3.2 Havet

Att ha växt upp i Hangö och att vara en fiskares dotter gör att Barck har ett speciellt förhållande med havet – det kan anses vara en del av hennes identitet. I flera noveller tilltalar Barck havet (se ex. 11) och hon går ofta till stranden och till hamnen för att titta på havet såsom hon skulle gå och träffa en vän (se ex. 10 och 12). Av allt detta kan antas att havet verkar fungera som ett spegel i identitetssökningen. Dessutom är havet något som känns tryggt och bekant, som ”eget”, vilket kommer fram i exempel 48, där Barck berättar om sin förvirring när hon för första gången simmade i en älv.

Ex 48. ”När jag skulle fortsätta att skölja min baddräkt fanns den inte längre någonstans. Den hade flutit iväg med Nissan-älven. Det var en märklig känsla. I havet försvann saker inte, men i en flytande älv var det annorlunda. Det gav mig en insikt om att det som förefaller att vara väldigt lika kan vara mycket annorlunda. Att simma är väldigt lika, men skillnaden mellan att skölja sin baddräkt i en älv eller i havet kan vara stor. (Barck 2011:39.)

Havet lyfts fram också i slutet av biografien där Barck berättar om flyttningen tillbaka till Hangö, till sitt barndomshem, som en spågumma för tjugofem år tidigare har spått till henne (se ex. 49). I citatet upprepas många gånger frasen ”vid havet” vilket betonar havets betydelse för Barck. Om beskrivningen jämförs med Lindholms beskrivning om Thorvalds flyttning tillbaka till Ekenäs (se ex. 26–27) är stämningen helt annorlunda. Hemregionens och havets betydelse för bådas identiteter är stor, men för Thorvald var flyttet något som han sedan länge hade velat göra, medan för Vivi-Ann liknar det som ett öde som hon inte ens själv helt förstår. Slutet av biografien kan tolkas på så sätt att det som Barck har upplevt i barndomen, då hennes identitet till största delen har utformat,

ligger så djupt i henne att det t.o.m. omedvetet påverkar hennes val: hon är fiskares dotter och hör till hemregionen vare sig hon vill det eller inte. I postordet använder Barck även ord som är relaterade till havet (se ex. 50). Det handlar om *allegorier*, liknelser där det bildliga uttrycket är en berättelse (se Hellspong 2001b:1). De havsrelaterade orden i exempel 50 symboliserar Barcks barndom och livets gång: stormen och vinden symboliserar svårigheter, horisonten framtiden och kompassen det egna samvetet. Postordet förstärker tolkningen ovan om barndomens betydelse för resten av livet; Barck skriver att hon bär med sig sin egen barndom i en resväska och att hon endast genom den har vuxit till den som hon är (Barck 2011:309). Detta får stöd från identitetsforskning som föreslår att identiteten skapas mest i barndomen och tonåren (se 2.1).

Ex 49. ”Ett stort vitt hus vid havet. Två barn. Då bodde jag i Hagalund i Esbo och hade aldrig tänkt mig att jag skulle flytta tillbaka till Hangö. Men spågumman hade rätt. Jag skilde mig och köpte mitt barndomshem, ett stort vitt hus vid havet.” (Barck 2011:308.)

Ex 50. ”Jag lärde mig kämpa i alla väder. [...] Det har många gånger känts som att stå i stormens öga och försöka se framåt trots att vinden piskat ögonen till små små springor och horisonten har suddats ut av regnmoln och dis. Det gäller att ta sig framåt på den säkraste kompassen i livet, sitt eget samvete. Det är endast med ärlighet som kompassen visar rätt kurs. (Barck 2011:309.)

5.3.3 Distansering

Även om Barck flyttar tillbaka till Hangö som vuxen lyfter hon fram i biografin mycket som hon har upplevt som negativt i skärgårdskulturen och som har haft en inverkan på hennes identitet. De meningsbärande enheter som framhäver distansering från den omgivande kulturen har jag samlat ihop till en kategori ”distansering” som jag presenterar här. Hon skriver i en novell att hon vill starta ett nytt liv någon annanstans: ”Jag började nu inse att det enda sättet för mig att komma bort från allt var att klara skolan, bli student och börja studera” (Barck 2011:246). Den största orsaken till Barcks negativa känslor torde vara trauman om hennes pappas drunknande och det svåra förhållandet med mamman, men det finns även skäl i skärgårdskulturen som har skapat det motstridande förhållningssättet till hemregionen. En stor faktor som har påverkat skärgårdskulturen och därmed också vardagslivet i Barcks barndom är krigen på 1940-talet (se 4.1). Krigen förde med sig fattigdom och trauman som skärgårdsborna säkert

har varit tvungna att behandla länge efter krigstiden. En annan faktor som Barck kritiserar hos skärgårdskulturen är de negativa följderna av en stark gemenskap (se även 4.4). Hon ser den konservativa attityden hos gemenskapen som negativ, och känner sig i många ställen att inte helt höra till gemenskapen. Språkfrågan är ett exempel på detta: Barck skriver att gemenskapens attityd till finskspråkiga var främst negativ (se även 4.5) men i exempel 22 kommer det fram att Barck själv ville lära sig finska. På grund av detta kan man anta att även om modersmålet har varit en relevant identitetsskapande faktor i Hangö, har Barck ändå inte känt det finska språket som hot. Detta stöder igen Heikkiläs resultat om att finlandssvenskheten inte nödvändigtvis är den viktigaste byggstenen i identiteten hos finlandssvenskar (Heikkilä 2001:56).

6 Sammanfattning och diskussion

Syftet med undersökningen har varit att redogöra för hur den finlandssvenska skärgårdskulturen på 1930–1970-talen beskrivs i tre biografier, samt hur kulturens inverkan kan ses i huvudpersonernas identiteter. Jag har velat ta reda på vilka teman som kan identifieras i kulturbeskrivningen i biografierna samt vilka likheter och skillnader det finns mellan kulturbeskrivningarna i biografierna. En synpunkt har också varit att analysera hur skärgårdsbornas identitet beskrivs och hur skärgårdskulturen kan anses inverka på huvudpersonernas identiteter.

De centralaste begreppen i undersökningen är *kultur* och *identitet*. I denna undersökning har synvinkeln på kulturen varit *deskriptiv*, vilket betyder att kulturen har beskrivits och analyserats i alla sina former utan att ta ställning till kulturens kvalitet eller moraliska frågor kring en viss kultur. Kulturen ses som en helhet som består av värderingar, regler, vanor samt sätt att tänka och verka i vardagen. (Arnstberg 1993:12–13.) Kulturen är något som individerna växer upp i och med, och på så sätt har den en stark koppling till individens identitet (Lustig & Koester 2003:140). I denna undersökning har identitet definierats som individens personliga drag, egenskaper och självkänsla, men en viktig synpunkt har även varit att analysera individernas grupptillhörighet, dvs. vilka grupper de identifierar sig med och vilka grupper de distanserar sig från. Skärgårdskultur och finlandssvensk kultur samt identiteter har forskats i även tidigare, och resultaten från tidigare undersökningar har fungerat som teoretisk referensram för denna undersökning. De viktigaste temana som lyfts fram i tidigare forskning när det gäller beskrivning av skärgårdskultur och identiteter är havets inverkan på och fiskets roll i vardagen, en stark gemenskap men samtidigt individualism samt det svenska språkets roll som byggsten av identitet.

Som primärmaterial har jag använt tre biografier: *Thorvald Strömberg – skärgårdens son*, skriven av Lindholm år 2011, *Världen enligt Gerda*, skriven av Strömdahl år 2016, och *Fiskarens dotter*, skriven av Barck år 2011. Jag har valt dessa biografier eftersom de alla enligt författarna berättar mycket om den finlandssvenska kulturen och de beskriver

ungefär samma årtionden. Lindholms och Strömdahls verk baserar sig på intervjuer med biografiernas huvudpersoner medan Barcks verk är självbiografiskt. Vid analysen har jag koncentrerat mig på textdelen i biografierna och använt kvalitativ-deskriptiv innehållsanalys som metod. När jag läste materialet sökte jag efter små *meningsbärande enheter*, dvs. meningar, fraser och enstaka ord som innehåller information om kultur och identiteter. Jag grupperade enheterna till större kategorier som representerade enheternas innehåll, och utifrån kategorierna formulerade jag *teman* som berättar på ett mera teoretiskt och abstrakt sätt om materialets innehåll, m.a.o. är det fråga om min tolkning om kulturen och identiteterna. Jag valde denna metod eftersom genom den var det möjligt att få en omfattande bild om kulturbeskrivningen och identitetsbeskrivningen. Dessutom kunde jag göra en materialdriven analys, dvs. jag kunde utgå från biografiernas teman i stället för att jag skulle ha haft en teori som skulle ha styrt analysen i en viss riktning. Jag har varit medveten om att min egen bakgrund spelar en roll i hur jag tolkar budskapet som finns i verken, vilket leder till att undersökningen därmed är rätt subjektiv. Min roll som utomstående forskare har ändå haft den fördelen att jag inte har haft så många erfarenheter om skärgårdskulturen som skulle påverka studien.

Kulturbeskrivningen har i den här studien delats in i fem olika kategorier: 1) krigsbeskrivning och krigens inverkan på kulturen, 2) näringslivet och vardagen, 3) naturens och speciellt havets inverkan på kulturen, 4) sammanhållning och symbios mellan skärgårdsborna samt 5) modersmålets betydelse för kulturen. Sammanfattningsvis skulle jag kunna konstatera att den starka sammanhållningen och symbiosen mellan skärgårdsborna är en följd av de karga förhållanden som fanns i skärgården – för det första på grund av det andra världskriget, och för det andra på grund av de naturliga förhållandena. Att höra till en språklig minoritet har även förstärkt gemenskapen i viss mån.

Krigens betydelse för kulturen kan ses från åtminstone två olika synvinklar i biografierna: de påverkade starkt människornas sätt att tänka och verka samt förstärkte arbetets roll i vardagen. Krigens betydelse betonas genom känsloladdade ordval och

språkliga stilfigurer på grund av vilka läsaren kan få ett intryck om den atmosfär som fanns bland skärgårdsborna efter krigstiden. Ett mycket sparsamt sätt att leva och den starka viljan att arbeta för en bättre framtid lyfts fram i alla tre biografier. Den viktigaste näringsgrenen, fiske, kommer fram i alla biografier. Andra fenomen som lyfts fram i arbetsskildringar är t.ex. att leva i naturhushållning, smuggling och samhällets strukturomvandling som förändrade skärgårdslivet ganska mycket på den senare delen av 1900-talet. Havets inverkan på vardagskulturen beskrivs i alla biografier och havet kan anses vara en röd tråd som hela tiden finns med i huvudpersonernas liv i bakgrunden. Det ställer ramarna för vardagen genom att påverka levnadsförhållandena och arbetsliv, samt är även en faktor som skapar en stark gemenskap men också isolerar människor från varandra. Dessutom är havets symboliska betydelse stor för skärgårdsbor: havet symboliserar frihet, drömmar och möjligheter men också faror och känslor av rädsla. När det gäller skärgårdsbornas sammanhållning och den starka gemenskapen lyfts fram t.ex. skärgårdsbornas speciella sätt att möta en annan människa utan bråttom, grannhjälp, de stora familjerna där också barnen skulle hjälpa i vardagen och det att man kan lita på varandra i den egna gemenskapen. Som negativa aspekter lyfts fram den ofta mycket avvaktande attityden till förnyelser. Det svenska språkets betydelse som modersmål beskrivs på varierande mängd i biografierna, men att höra till en språklig minoritet kan anses ha förstärkt gränsen mellan ”vi svenskspråkiga” och ”de andra i övriga Finland”. Termen ”förfinskning” som används i Barcks (2011) biografi refererar till kulturens negativa förhållningssätt mot finskspråkiga. Språkfrågan kan ändå inte ses som den viktigaste byggstenen av skärgårdskulturen eftersom den inte behandlas så mycket i de tre biografierna.

I stort sett beskriver författarna skärgårdskulturen på ett sinsemellan likadant sätt. De teman som förekommer i biografierna är desamma, fastän det finns variation i betoning av olika fenomen. De största skillnaderna i kulturbeskrivningarna är däremot sätten hur huvudpersonerna förhåller sig till den kultur som de har vuxit upp i. Gerdas synvinkel är mycket positiv och även de svåraste tiderna beskrivs på ett mycket positivt sätt i Strömdahls (2016) biografi, medan Barck (2011) beskriver sitt liv på ett mycket realistiskt sätt. Lindholms (2011) skrivstil är den neutralaste: han tar inte ställning till

om skärgårdskulturen har varit bra eller inte. Ändå upprepar han många gånger att Thorvalds idrottskarriär är en följd av skärgårdskulturen vilket kan ses som en positiv synvinkel. Biografiernas ändamål är ändå sinsemellan annorlunda vilket säkert har en inverkan på skrivstilen och de teman som lyfts fram.

När det gäller identiteter är det relevant att först ta hänsyn till författarperspektiv eftersom det påverkar synvinkeln på identiteten. I Barcks (2011) biografi är det fråga om en narrativ identitet eftersom biografien är självbiografisk, medan i de två andra biografierna skapas identiteten genom diskussion, eftersom biografierna baserar sig på intervjuer mellan författaren och huvudpersonen.

På grund av de meningsbärande enheterna som finns i biografierna kan det konstateras att de viktigaste byggstenarna av Thorvalds identitet i Lindholms (2011) biografi är skärgården, Ekenäs, fiskarfamiljen, paddlingen och idrotten, nationaliteten och individualismen. Grupperna som han känner sig höra till, dvs. delarna av *den sociala identiteten*, är exempelvis fiskarfamiljen, fiskargemenskapen, finlandssvenskarna, Ekenäsborna och finländarna. När det gäller Thorvalds *personliga identitet* lyfts fram hans idrottskarriär samt en individualistisk livsattityd. Det känslorika förhållandet till den egna hemregionen i skärgården samt fiskargemenskapen är de viktigaste byggstenarna av även Gerdas sociala identitet (Strömdahl 2016). Andra grupper som Gerda identifierar sig med är familjen och vänkretsen. Det svenska språkets betydelse, och på så sätt den språkliga gemenskapens betydelse för Gerdas identitet blir även synlig i biografien. När det gäller Gerdas personliga identitet är den viktigaste byggstenen hennes egen butik, och som personliga drag betonas en positiv livsattityd och individualism. Vivi-Anns identitet i Barcks självbiografi (2011) bygger sig mest av de tre på fiskargemenskapen och på att vara ”fiskarens dotter”. Andra byggstenar på Vivi-Anns sociala identitet är familjen och släkten samt hemregionen vid havet. Även det svenska språkets roll för identiteten kommer fram i biografien, men den beskrivs mer som en byggsten av den omgivande gemenskapens, Hangöbornas, identitet i stället för att vara en så betydelsefull del av Vivi-Anns identitet. Funderingarna kring

identitetsfrågor är ett viktigt motiv i biografien, och i identitetssökan fungerar havet som ett slags spegel.

Undersökningen kan konstateras vara lyckad eftersom syftet blev uppnått och jag fick svar på mina forskningsfrågor. Det kändes meningsfullt att använda kvalitativ-deskriptiv innehållsanalys som metod, eftersom den passar till denna typ av undersökningar där syftet är att kategorisera företeelser i olika teman och analysera innehållet på ett kvalitativt sätt. Det var intressant att jämföra biografiernas kultur- och identitetsbeskrivning med resultat från tidigare forskning. Biografierna gav en mycket omfattande bild av kulturella fenomen och det var inte svårt att se kopplingen mellan kultur och huvudpersonernas identiteter.

Man ska ändå hålla i minnet att biografiernas ändamål och författarperspektivet påverkar beskrivningen, speciellt när det är fråga om beskrivning av identiteter, eftersom beskrivningen kan bero mycket på kontexten. Mitt primärmaterial beskriver kultur och identiteter rätt subjektivt eftersom materialet består av biografier (se 2.3). Därför känns det inte så meningsfullt att generalisera resultaten, utan de fungerar bäst som exempel på kultur- och identitetsbeskrivning, och ger för sin del stöd till en del av tidigare forskning. En annan faktor som troligen påverkar resultaten är min egen bakgrund och förförståelse om temat. Resultaten baserar sig på de tolkningar som jag har gjort under analysprocessen, vilket ökar subjektivitetsgraden i undersökningen.

Det skulle vara intressant att fortsätta att forska i kultur, identiteter och deras koppling till varandra. Som jämförelse vore det intressant och spännande att ta en blick på olika skärgårdsregioner med annorlunda historiska bakgrunder och olika naturförhållanden, t.ex. Gotland, Åland eller t.o.m. regioner utanför Norden och Europa. Det vore intressant att analysera och jämföra vilka följder t.ex. vissa naturförhållanden har till kulturer och identiteter. Med hjälp av förståelsen om olika kulturer skulle man kunna dra nytta av det positiva i var och en kultur samt få nya perspektiv även på ens egen kulturarv.

Litteratur

Primärmaterial:

Barck, Vivi-Ann 2011: *Fiskarens dotter*. Oy Litorale Ab, Helsingfors.

Lindholm, Sture 2011: *Thorvald Strömberg – skärgårdens son*. Proclio, Ekenäs.

Strömdahl, Keth 2016: *Världen enligt Gerda*. Jasilti, Helsingfors.

Sekundärmaterial:

Alexander, Jeffrey C. 2004: On the social construction of moral universals. In: Friedland, Roger & Mohr, John (eds.): *Matters of culture. Cultural sociology in practice*. Cambridge University Press, Cambridge. S. 196–224.

Antikainen, Ari 2011: *Kasvatussosiologiaa etsimässä. Työelämäkerta*. Tampere University Press, Tampere.

Arnstberg, Karl-Olov 1993: *Kultur, kultur och kultur*. Berlings, Arlöv.

Aroseus, Frida 2016: *Identitet ur socialt perspektiv*. Lätt att lära. Tillgänglig: <https://lattattlara.com/psykologiska-perspektiv/sociokulturellt-perspektiv/identitet-ur-socialt-perspektiv/> (10.11.2016)

Atkinson, Robert 2002: The Life Story Interview. In: Gubrium, Jaber F. & Holstein, James A. (eds.): *Handbook of Interview Research. Context & Method*. Thousand Oaks, Sage, London and New Delhi. S. 121–140.

Bourdieu, Pierre 1998: *Järjen käytännöllisyys*. Vastapaino, Tampere.

Bruner, Jerome 1987: Life as Narrative. In: *Social Research* 71 (3) S. 691–710.

Bryman, Alan 2002: *Samhällsvetenskapliga metoder*. Liber, Malmö.

Ekström Söderlund, Birgitta u.å: *Krigshändelser i Hangö 1900-talet*. Tillgänglig:
<https://www.hanko.fi/files/71/krig.pdf> (9.1.2017)

Goodley, Dan; Lawthom, Rebecca; Clough, Peter & Moore, Michele 2004: *Researching Life Stories. Method, theory and analyses in a biographical age*. RoutledgeFalmer, London and New York.

Hangö stad u.å: *Hangö i ett nötskal*. Tillgänglig:
https://www.hanko.fi/sv/information_om_hango (13.1.2017)

Hansen, Klaus P. 2003: *Kultur und Kulturwissenschaft*. Hubert & Co., Göttingen.

Hatch, J. Amos & Wisniewski, Richard 1995: Life history and narrative: questions, issues, and exemplary works. In: Hatch, J. Amos & Wisniewski, Richard (eds.): *Life History and Narrative*. The Falmer Press, London & Washington D.C. S. 113–135.

Heikkilä, Riie 2011: *Bättre folk, bättre smak? Suomenruotsalaisten maku ja kulttuuripääoma*. Helsinki, Helsingin yliopisto. Tillgänglig:
<https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/26320/battrefo.pdf?sequence=1>
(1.2.2017)

Heikkinen, Hannu L.T. 2002: Whatever is narrative research? In: Huttunen, Rauno; Heikkinen, Hannu L.T. & Syrjälä, Leena (eds.): *Narrative Research. Voices of Teachers and Philosophers*. University of Jyväskylä, Jyväskylä. S.13–28.

Hellspång, Lennart 2001a: *Metoder för brukstextanalys*. Studentlitteratur, Lund.

Hellspong, Lennart 2001b: *Metaforanalys*. Tillgänglig:
<https://www.studentlitteratur.se/files/sites/metoder7556/manalys.pdf> (27.3.2017)

Hellspong, Lennart 2012: *Konsten att tala. Handbok i praktisk retorik*. Studentlitteratur, Lund.

Herberts, Kjell 1995: Finlandssvenskt, finskt och rikssvenskt. Finlandssvenskarnas massmedievanor. I: Ståhlberg, Krister (red.): *Finlandssvensk identitet och kultur*. Åbo Akademis bibliotek, Åbo. S. 143–156.

Honko, Lauri 2001: Kulttuurin pinta ja pohja. *Tieteessä tapahtuu* 8/2001. Tillgänglig:
<http://www.tieteessatapahtuu.fi/018/honko.htm> (19.12.2016)

Horsdal, Marianne 2012: *Telling Lives. Exploring dimensions of narratives*. Routledge, London and New York.

Hsieh, Hsiu-Fang & Shannon, Sarah E. 2005: Three Approaches to Qualitative Content Analysis. *Qualitative Health Research*, Vol. 15 No. 9, November 2005, Sage Publications.

Höckerstedt, Leif 2000: *Fuskfinnar eller östsvenskar? En debattbok om finlandssvenskhet*. Söderström, Helsingfors.

Kukkonen, Pirjo 2003: Mitt språk mitt liv mitt allt – Språkspel och identitet. I: *Tijdschrift voor skandinavistiek*, vol 24. Nr 1. S. 7–21. Tillgänglig:
<http://rjh.ub.rug.nl/tvs/article/viewFile/10623/8196> (9.1.2017)

Lettinen, Eva 2004: *Saaristolaisen kokemus omasta kulttuuristaan. Eläminen merestä ja meren kanssa*. Turun yliopiston julkaisuja C 221. Gillot Oy, Turku.

Lewis, David 2008: Using Life Histories in Social Policy Research: The Case of Third Sector/Public Sector Boundary Crossing. *Journal of Social Policy* 37 (4). S.559–578.

Lieblich, Amia; Tuval-Mashiach, Rivka & Zilber, Tamar 1998: *Narrative Research. Reading, Analysis and Interpretation*. Sage, London.

Litorale u.å: *Författare. Vivi-Ann Barck*. Tillgänglig:
http://www.litorale.fi/writer_desc.php?id=25 (22.12.2016)

Lustig, Myron W. & Koester, Jolene 2003: *Intercultural competence. Interpersonal communication across cultures*. Pearson Education, Boston.

Luttrell, Wendy 2005: "Good Enough" Methods for Life-Story Analysis. In: Quinn, Naomi (ed.): *Finding Culture in Talk. A collection of methods*. Palgrave Macmillan, New York. S. 243–268.

Lönnqvist, Bo 2015: *Skärgårdsbebyggelse och skärgårdskultur i Nyland*. Svenska litteratursällskapet i Finland, Helsingfors. Tillgänglig:
<http://www.sls.fi/sites/default/files/pdf/1358.pdf> (8.3.2017)

Lönnroth, Harry & Rossi, Paula 2004: Kielisaarekkeet muistelmakirjallisuudessa. Millaisen kuvan muistelmakirjallisuus antaa Oulun ja Tampereen monikielisyystä 1800-luvulla? Teoksessa: *Käännösteoria, ammattikielet ja monikielisyys*. VAKKI:n julkaisut, N:o 35. Vaasa, 2008. S. 127–138. Tillgänglig:
http://www.vakki.net/publications/2008/VAKKI2008_Lonnroth&Rossi.pdf
(19.10.2016)

Melin, Harri & Roine, Mira 2008: *Sosiologian verkkoperuskurssi*. Tillgänglig:
<http://www.uta.fi/avoinyliopisto/arkisto/sosiologia/luku2.html> (16.12.2016)

Mäkipere, Tuovi 2016: *Maininnan arvoista/Värd att nämna. Suomenruotsalaisuuden esittäminen Aamulehdessä*. Tillgänglig:

<https://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/98943/GRADU-1462952535.pdf?sequence=1> (3.2.2017)

Pedersen, Ulla 2002: Soffa för mjuk, icke sover bra. Några språkdrag hos en rysk Madam. I: *Svenskans beskrivning 24*. Linköpings universitet, Linköping. S. 207–216.

Pekkanen Risto; Voutilainen, Seppo & Wuolijoki, Aino (toim.): 2004: *Vega Maailmankartasto*. Genimap Oy, Vantaa.

Pellingenet 2015: *Pellinge*. Tillgänglig: <http://www.pellinge.net/pellinge.htm> (13.1.2017)

Raseborgs stad 2016: *Staden i ett nötskal*. Tillgänglig: <http://www.raseborg.fi> (13.1.2017)

Rosengren, Karl Erik 1966: Innehållsanalys. I: Hallberg, Peter; Hansson, Gunnar; Hermeren, Göran; Rosengren, Karl Erik & Thavenius, Jan 1966: *Litteraturvetenskap. Nya mål och metoder*. Bröderna Lagerström, Stockholm. S. 63–77.

Ropo, Eero 2015: Identiteetti tutkimuskohteena. Teoksessa: Ropo, Eero; Sormunen, Eero & Heinström, Jannica (toim.) 2015: *Identiteetistä informaatiolukutaitoon. Tavoitteena itsenäinen ja yhteisöllinen oppija*. Tampere University Press, Tampere. S. 26–47.

Schildts & Söderströms u.å: *Författare. Keth Strömdahl*. Tillgänglig: <http://litteratur.sets.fi/forfattare/keth-stromdahl/> (22.12.2016)

Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli 2013: *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. 11. uud. painos. Tammi, Helsinki.

Väliaverronen, Esa 1998: Mediatekstistä tulkintaan. Teoksessa: Kantola, Anu; Moring, Inka & Väliaverronen, Esa (toim.): *Media-analyysi. Tekstistä tulkintaan*. Helsingin yliopiston Lahden tutkimus- ja koulutuskeskus, Lahti. S. 13–39.

Östberg, Urban 2012: Betydelsefält i svenskan ur ett andraspråksperspektiv. *Språkbruk* 4/2012. Tillgänglig: <http://www.sprakbruk.fi/index.php?mid=2&pid=13&aid=3794> (27.4.2017)